

The Project Gutenberg eBook of Giroflé és Girofla: Regény (2. kötet), by Zoltán Ambrus

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Giroflé és Girofla: Regény (2. kötet)

Author: Zoltán Ambrus

Release date: September 19, 2012 [EBook #40801]

Language: Hungarian

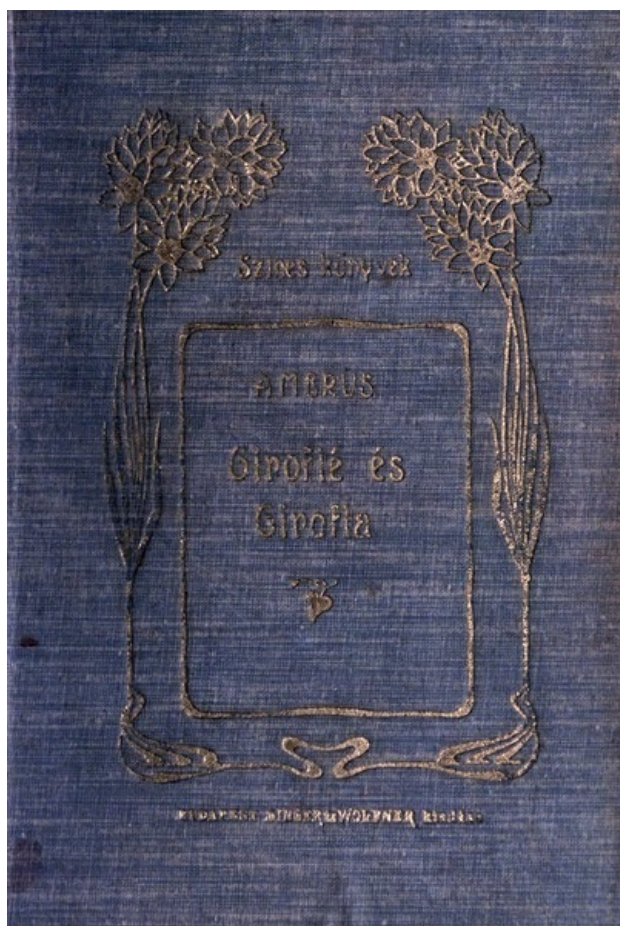
Credits: Produced by Tamás Róth, Albert László and the Online Distributed Proofreading Team Europe at <http://dp.rastko.net>

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK GIROFLÉ ÉS GIROFLA: REGÉNY (2. KÖTET)

Megjegyzés: Az eredeti képek elérhetők innen:

<http://archive.org/details/giroflsgirof00ambruoft>

Facebook oldalunk: <http://www.facebook.com/PGHungarianTeam>

Ambrus Zoltán
GIROFLÉ ÉS GIROFLA

Regény

Budapest

Singer és Wolfner kiadása

1901.

Utannyomás tilos.

*

A fordítás joga föntartva.

BUDAPESTI HIRLAP NYOMDÁJA

VI.

-3-

A szilas-almási tó főérénye az, hogy azon a vidéken terül el, ahol hét napi járőföldre nem hogy forrást, folyót vagy patakot nem, de még csak egy kis mocsarat se látni. Felső-Magyarországon a szilas-almási tó soha se tehetett volna szert valami különösebb nevezetességre, de Szilas vármegyében megbecsülik a vizet, mert kevés van s ami van, az is rossz.

Hogy gyógyító erő dolgában az almási iszapfürdőnek rendkívüli sajátosságai volnának, azt még orvosi tekintélyek se állítják, pedig ismeretes, hogy az orvosi tekintélyek e tekintetben éppen nem aggodalmasak. A szilasmegyei lokál-patriotizmus kitartóan erősíti ugyan, hogy az almási iszap vagy tízféle bajban, de kivált csúzos betegekre kitűnő határu, de ezt inkább csak az almási fürdőházban szegre akasztott két pár mankó s egyéb, kegyeletesen őrzött diadalmi jelvények, meg a fürdő évkönyvei tanusítják élő s nem szilasi illetőségű tanuk csak igen-igen elvétve. Ártani nem árt ez a víz se s bizonyára jó határu, mert olyan forró, hogy a beteg mindig pompásan érzi magát, ha kijöhet belőle.

-4-

Ezeknél a sajátóságoknál fogva Szilas-Almás e század derekán előkelő fürdőhelylyé nőtte ki magát. Igaz, hogy többen kártyáztak, mint amennyien gyógyultak benne, de az nem ártott a hírnevének; ellenkezőleg, lassankint odacsalta a délvidék úritársaságát s vérmesebb szilasmegyeiek a szerény Almást már-már a magyar Wiesbadennek kezdték nevezgetni. A magyar Wiesbaden, a környék vagyoni viszonyaira támaszkodva, szemérmetlen drágasággal tisztelte meg úri vendégeit s ez magában véve is érthetővé teszi, hogy a ma már elfelejtett kis tó valaha, mint divatos fürdőhely, dicső napoknak örvendett.

-5-

Hanem a sok vasut, a gyors s olcsó közlekedés egy-két évtized alatt véget vetett a magyar Wiesbaden fényes jövőjének. Amíg székéren jártak az emberek, az Alföldről bizony kevesen jártak fürdőzni Felső-Magyarországba; de ki maradt volna hú az egyszerű Almássá visszavedlett kis iszapfürdőhöz akkor, mikor a külföldi fürdőzés már csak félannyi pénzbe került, mint három heti gyöngécske kúra otthon?!

A szilasmegyei urak mindent elkövettek, hogy föltartóztassák a szép, de rövid multu fürdő rohamos hanyatlását: sajnos, hiába. Hasztalan jártak elül a jó példával, hasztalan rendeztek a fürdő kedvéért bált, lóversenyt, virág-korzót, galamblövést, football-match-ot, torna- és vívóversenyeket, hasztalan csináltattak tennispályát, külön bicikliutat: Almáson nem lehetett

segíteni. Dicső multjából a jelen szomorú időkre nem maradt egyéb, csak egy roppant kaszinó, fényűzés dolgában méltó bármely világfürdőhöz, az ősi, ártatlan víz s az antik, szemérmetlen drágaság.

-6-

A kaszinót, a versenyekre és multságokra való tekintettel, kora tavasztól késő őszig nyitva tartották; miért ne? Senki sem mondhatta, hogy Almásnak csak júliusban van a szezonja, mert júliusban se járt oda senki. Műkedvelő Robinzonok, akik egy pusztaszigeten akarnak élni, de villamos világítás és kellő kiszolgálás mellett, messzi földön nem lelhetek ennél pompásabb helyet.

A kiszolgálás ugyan nem volt tökéletes s idők folytán a berendezés is meglehetősen fogyatékosná vált, de ami a kényelemből hiányzott: Van der Kerkhoven kisasszony ezt tisztára idillnek tekintette.

Ha esett az eső s nem lehetett befűteni, ő ebben csak kalandot látott; ha az ebédhez sehonnan se tudtak sórtartót keríteni, ő ezt hangulatosnak találta.

- Jó leány, azt meg kell adni, - szólt Vidovics Terkához.

-7-

- De milyen jó, ha maga azt tudná! - ragadta meg Terka az alkalmat. - Mint egy falat kenyér. Nem képzeli, mennyi pénzt osztogatott szét!...

- Az ember igazán azt hinné, hogy mindez nagyobb szabású reklám a legjobb csokoládénak a világon.

- Ne beszéljen róla így! Mondja, mi kifogása lehet ellene?

- Először nagyon is tökéletes. Semmi hibája, ami borzasztó. Még csak nem is hiú. Csupa lélek; mindent megért és mindent megbocsát. Én ezt rettenetesnek találom egy leányban. S minden iránt egyformán érdeklődik. Ha süt a nap, rajong a fákért s ha esik az eső, lerajzolja az öreg fizetőpincért. És ugyanazzal a lelkesedéssel.

- Istenem, fiatal!... - védte a barátját Terka.

- Valami különösen fiatalnak nem találom. Sőt...

- Hallja, ne mondjon ilyeneket. Én két esztendővel öregebb vagyok nála, és...

-8-

- És maga, titokban, még most is el-eljátszik a babáival. Új ruhát ad rájuk, leckét ad föl nekik, s ha rosszul viselik magukat, megbünteti őket. Soha se tagadja. Esküdni merek rá, hogy egy egész baba-kaszinót rejteget valahol. Van der Kerkhoven kisasszonyról már nem hinném el az ilyesmit. Mert nem arról beszélek, hogy hány esztendőös lehet. Óh, Frohsdorf még ma is meglátszik rajta. De akármilyen kiskoru, fiatalosnak nem fiatalos.

- Nem fiatalos? Ó, aki örül minden gyerekségnek? Aki mindig jókedvű, élénk?... Ugyan ne beszéljen!

- Nem, nem találom fiatalosnak ezt az élénk érdeklődést sem, amelylyel minden csekélységet megtisztel. Én úgy vettem észre, hogy az egészen fiatal lányokat nem érdekli igazán a külső világ; a tulajdon kicsinyes vágyakozásaik teljesen elfoglalják őket. Csak később, amikor már egy kicsit kihűltünk s a vágyaink szerényebbek és ingatagabbak, kezdjük észrevenni, hogy: Lám, lám, milyen furcsa mindaz, ami körülöttünk van!... De ennek a szép, nagy leánynak nincsenek vágyai. Sohasem is lehetnek, mert mindig mindene megvolt, amit csak kívánhatott. A milliók megöltek benne valamit, legalább is megfosztották attól a tökéletes étvágytól, amely az első fiatalság irigylésreméltó kiváltsága. Nincs semmi határozott óhajta; azért keres végtelen unalmában mindig, mindenütt apró szenzációkat.

-9-

- Mit tudja azt maga, hogy nincsenek-e vágyai?

- Csak gondolom. Ha szórakozást talál ebben a Robinzonnak való fészekben, ezt másképpen nem tudom megmagyarázni, mint hogy: jóllakott mindazzal, amit látni érdemes. A Rigi, Velence, a fjordok, Cintra és Konstantinápoly... „kéjt a föld neki már nem adhat,” mint ahogy lord Byron énekelte. Ha örömet okoz neki, hogy itt, a pusztaságban hiányzik ez vagy az, ami nélkül egy kényelemhez szokott leány nem igen tud meglenni, ezt csak egy dolog teszi érthetővé, az, hogy: már régen megunta az örökkön egyforma jólétet.

-10-

- Kiderül, hogy maga három nap alatt alaposan megunta a mi társaságunkat.

- Ezt nem gondolja komolyan. Tudja jól, milyen hálás vagyok érte, hogy elhoztak magukkal. Mert ez a fürdő, ahol az egészséges ember a nagyteremben fürdik s a vizen ebédel, ez a kaszinó, ahol csak bujócskát vagy patience-ot lehet játszani, ez az elátkozott kastély, melyet minden teremtetett lény messze elkerül, s melyből még az éhen haló mikrobák is sietnek menekülni: éppen nekem való hely. Először is, ide nem jön utánam az ispánom; a gazdaságban nem tehetek kárt s ez már valami. Aztán meg nekem gyönyörűség: így élni, kis társaságban...

- Amely eléggé válogatott, ugy-e? Mondjon már egy bókot is! Tegye jóvá, hogy elátkozott kastélynak nevezte a rezidenciánkat.

- Egy szál udvarlót hozott magával s azzal is rosszul bánik?

-11-

- Ha az udvarló kedvetlen s bizony egy cseppet se fiatalos!

- Szigorúan ítél meg. De... beszéljünk inkább Van der Kerkhoven kisasszonyról.

- Tud még valami rosszat róla?

- Nem mondtam róla semmi rosszat. Csak nem találom kislányosnak. Nincs igazam? Egy kisasszony, akinek nincsenek gyöngéi, nincsenek antipatiái, akinek a gondolkozásában semmi elfogultság, aki tárgyilagos, mint egy professzor!...

- Úgy látszik, kezd érdeklődni iránta. Lássá, ezt szeretem. Megvallom magának őszintén, nagyon örülnék rajta, ha... hogy is mondjam?

- Ha sikerülne rábírnom a kisasszonyt, hogy maradjon itt örökre? Ezt akarta mondani, ugy-e?

- És ha ezt akartam volna mondani?

- Őszintén felelek. Meg vagyok győződve, hogy ez nagy szerencse volna rám nézve. Mindenképpen. Például meglehet, megóvna attól, hogy egyszer, nem tudom minő rossz órában, valami nagy-nagy oktalanságot kövessek el. Biztosítana balesetek ellen egy egész életre. Mellette, bizonyára nyugalmas jövő várna rám. De...

- De is van?

- Óh igen. Lássá, én nem értem azokat az embereket, akik mielőtt utazgatni mennek, biztosító bárkát váltanak maguknak a pályaházban, a vasuti szerencsétlenségek esetére. Ha az ember vasuti balesettől tart, ne mocsanjon ki a szobájából s akkor igazán biztosította magát, ha pedig nem tart efféléértől, minek az a bárka, mely nem tudom mennyi kárpótlást ígér egy leszakított féllábért.

- Eh, hisz maga nem beszél komolyan!

- De komolyan beszélek. Komolyan hiszem, hogy a nyugalmas jövőért s a többi s a többi, nem érdemes megházasodni.

- Csak bolond szerelemből, ugy-e? Vessen a sors hatot vagy vakot!

- Igen. Maga persze most azt szeretné mondani, hogy: ez ostobaság, de nem mondhatja, mert tudom, hogy maga is szerelemből ment férjhez. Jóska legénykorában egyetlen egy farsang alatt nyolcszor verekedett meg s tizennégy embert vágott pofon; ilyen legénynek nem volt mód ellenállani. Természetesen, maga is csalódott, mint a többiek. Az ura, mióta megházasodott, senkit se vág pofon.

- Igazán kár volt magával szóba állanom. Ha tudtam volna, hogy tíz percig se tud okosan beszélgetni...

- Előre is lemondott volna erről a szép tervről, ugy-e? De így gondolkozott: „Ez a fiu nem csinál semmit a világon. Semmi okos elfoglaltsága; nem tudja, mihez fogjon, minő ambiciónak éljen... Unalmában talán meg fog házasodni.” Nem, még nem jutottam ideig. A politizáláshoz ugyan semmi kedvem; pénzt se akarok szerezni a szegény emberektől azzal, hogy bélyeges papírra írjam a bajaikat; más okosabb dologhoz nem értek... de csak hogy életjelt adjak s valahára csináljak valamit, azért még nem házasodom meg.

- Nagyon vígan füttyöl a sötétben. Úgy látszik, fél...

- Nem tagadom, hogy az efféle, nyíltan vallott szándékok mindig nyugtalanná tesznek egy kicsit. Előttem lebeg az öreg Vidovics Márk elrettentő példája. Az, szegény, évtizedekig hetvenkedett, hogy vele ugyan nem bánik el semmiféle asszony nép; kapálózott is úgy, a hogy tudott, tán segítségért is kiáltott, mégis megházasították. S maga jóval veszedelmesebb ellenfél, mint azok, akik az öreg Márkuson diadalmaskodtak. Amit maga egyszer a fejébe vesz, az nekem imponál. S meg kell vallanom, ha Van der Kerkhoven kisasszony is úgy gondolkoznék erről a dolgról, mint maga, ugyancsak szükségem volna minden hidegvéremre, hogy el ne veszítsem a fejem.

- Ennyi udvariassággal mindenesetre tartozott nekünk!... Már igen kiállhatatlan volt, tudja-e?...

Vidovicsból csakugyan egyes-egyedül az udvariasság szólt. Az igazság az volt, hogy már alaposan megbánta a vállalkozását s nagyon szeretett volna búcsút mondani a tóparti kastélynak. De még csak nem is gondolhatott a dezertálásra; Van der Kerkhoven kisasszonynak pedig esze ágában se volt visszavonulót fujni. El volt ragadtatva; s ez az elragadtatás lefegyverzett minden titkos óhajt.

Előbb, a legelső napon nemcsak a hölgyeket, attaséjukat is vidámmá tette az ész nélkül való kirándulás. Megjelenésük a fürdőben olyan ribilliót keltett, amely meghaladta Van der Kerkhoven kisasszony minden ábrándját.

A vasuttól a fürdőig egy lelket se lehetett látni. S ahogy, jókora cseléd-kisérettel, három kocsiban megérkeztek a hatalmas barokk-épület elé: mintha a Dornröschén kastélya előtt állapodtak volna meg. Sehol, semerre semmi nesz; az ablakok zsalui leeresztve; köröskörül, egy puskalövésnyi távolságra, se fa, se fű, se bokor, csak a tó, amelynek vize, mintha megaludt volna.

- Amint láthatja, kisasszony, - szólt Vidovics, - a velencei Cimitero után ez a legszomorúbb hely a világon.

Van der Kerkhoven kisasszony tapsolt örömeiben.

-12-

-13-

-14-

-15-

-16-

Vidovics leszállt a kocsiról s látva, hogy a cselédek hiába ostromolják a zárt kaput, szétküldte őket minden elképzelhető irányba.

Aztán ő maga kezdte ostromolni a várt.

- Halló, valaki! - s buzgón döngette a nagy tölgyfa-ajtót.

Végre, valahára messziről, az épület balszárnya felől egy ijedt öreg szolga tipegett elő, aki az invázió egész nagyságának láttára összecsapta a két kezét s aztán szó nélkül visszafutott oda, ahonnan jött, bizonyára a kulcsokért.

- Nini, az öreg, süket szolga, akit *Hoffmann meséi*-ben láttunk! - szólt Vidovics. - Ez most oda benn letérdel és imádkozik. Várhatunk legalább egy félórát, amíg visszajön.

- Remek alak! - örvendezett Kerkhoven kisasszony. - Már ezért az arcért is érdemes volt ide jönnünk. Le fogom rajzolni.

- Ha ugyan beereszt bennünket, - kétségeskedett Vidovics. - Úgy látszik, nem nagyon örül a látogatásnak.

- Szegény, most ébredt föl téli álmából - szólt Terka. - Engedjen neki időt, hogy egy kicsit magához térhessen.

Az öreg nem imádkozhatott nagyon sokáig, mert nemsokára előkerült a kulcsokkal. Csak az az egy hiányzott, amelyre éppen szükség lett volna. De negyedóra múlva megkerült az is, s a kaput nagynehezen kinyitották.

Időközben a melléképületekben összefogdosták a fürdő egész cselédségét. Az álmélkodó arcok előkukkantak, majd ismét visszabujtak rejtekeikbe.

- Azt hiszem, jó lesz, ha a kocsiban maradnak, - szólt Vidovics a hölgyekhez. - Én majd előbb körülnézek odabenn.

Azzal jött vissza, hogy:

- Úgy van ott minden, mint Mária Terézia korában. Meg kell várniok, míg egy-két szobát rendbe lehet hozni, úgy ahogy...

- De hisz' ez pompás! - ujjongott Van der Kerkhoven kisasszony.

- Nem éhesek?

- Egy kicsit.

- Kapunk mindjárt ennivalót is. Ugy-e, öregem?

- Hogyne! - felelt Hoffmann öreg szolgája biztató hangon. - Rögtön beküldök a faluba; lesz itt minden, csirke, tojás, amit csak parancsolnak!

- Szóval, mire beesteledik, vacsoránk is lesz. És addig itt a szalámi, ha valaki ebédelni akar. Még jó, hogy elhoztuk.

- Igen ám, de kenyerünk már nincsen, - szólt Terka kissé aggódóan.

- Elosztogatták az egész kenyeret?

- Persze. Odaadtuk a cigányoknak. Ki gondolta volna, hogy még szükségünk lehet rá?

Az öreg ajánlkozott, hogy ő majd szolgál kenyérrel. Egy-két zsemlye mindig akad a háznál.

Egy pár perc múlva Vidovics diadallal tért vissza a kocsához.

- Brávó! - szólt, - csakugyan kaptunk zsemlyét. Kissé különös szabásuak ugyan, de a színük igen szép. Finom, rokoko citrom-szín. Valóságos Louis Quinze-zsemlyék; lehet, hogy Pompadour keze érintette őket. Tessék.

- Mily kaland! - gyönyörködött Van der Kerkhoven kisasszony.

- A kaland nem rossz, - szólt Terka, de a zsemlye száraz. Maga nem eszik, Feri?

- Köszönöm, én megvárom a vacsorát. A mindent, amit csak parancsolni kell.

Mire a hölgyek megebédeltek, a lakás már készen várta őket.

Vidovics lesegítette őket a kocsiról s bemutatta nekik ideig-óraig való lakó-osztályukat.

- Véletlenül a hangverseny-termet takarították ki először, de se baj. Legalább Van der Kerkhoven kisasszony azonnal zongorához ülhet, ha kedve tartja... Mielőtt elbúcsúzó az önkéntől, nem parancsolnak még valamit? Itt csak parancsolni kell.

- Ha olyan szíves akar lenni, - szólt Van der Kerkhoven kisasszony, - talán lehetne valahonnan egy pohár sört keríteni. Az ebéd nagyon tápláló volt.

- Sört! - szólt Vidovics odakünn ridegen.

Ez a kívánság igen nagy riadalmat idézett elő a szép barokképületben, s Vidovics csak egy jó negyedóra múlva jelentkezett újra két söröspohárral a kezében.

- Bocsánatot kérek, de ez a hús ital kissé hosszú utat tett meg. Kivánságomat egyik hang a másikkal adta át; az ekhó lefutott a pincébe, onnan a bodrogi hegyek közé s ott a szikla-hasadékok mélyén Hudson kapitány és összes szellemei mennydörögtek: *Sört!* - míg végre az erdőben alvó szép csaposleány jónak látta kimérni ezzel a két pohárral.

-21-

- Ejnye, be aggasztó operette-műveltsége van magának! - szólt Terka, köszönet helyett.

Van der Kerkhoven kisasszony annál hálásabb volt.

- Soha se ittam ennél jobb sört; nagyon köszönöm, monsieur Vidovics.

- A kisasszonyt még most is mulattatja a kaland?

- De hisz' mindez nagyszerű!... Ezt, ezt kerestem én!

S lelkesedésében szilajul kezdte sanyargatni a zongorát, fölvervén az almási tó békés állatvilágát *Carmen* séguedillájával

Près des remparts de Séville,
Chez mon ami Lillas Pastia
J'irai danser la Séguedille
Et boire du Manzanilla.
J'irai chez mon ami Lillas Pastia.
Oui, mais toute seule on s'ennuie,
Et les vrais plaisirs sont à deux;
Donc, pour me tenir compagnie,
J'emmènerai mon amoureux!

- Tessék, - szólt Vidovics magában, mialatt lebaktatott a lépcsőn, - milyen kevés kell hozzá, hogy egy milliomos kisasszony huszonnég órára boldog legyen!

-22-

Délután megnézték az úszóházat, a teniszpályát, a torna- és vívó-csarnokot, a nagy hársfa-alléet, a versenytér s az összes nevezetességeket. Van der Kerkhoven kisasszony fáradhatatlan volt; elment volna a bodrogi hegyekig. Terka alig tudta meggyőzni, hogy a fürdő területén túl nincs semmi, amit érdemes volna megnézni.

- Azt hiszem, a halmokról messzire el lehet látni, - gyanakodott Van der Kerkhoven kisasszony.

- Igen, csak hogy nem látsz egyebet, mint a végtelen sikságot, a hársfa-allé-t s azt az egypár szál gyertyánfát a versenytér körül. Aztán a halmok messzebb vannak, mint képzeled. Odáig kocsin, jó lovakkal, legalább egy félóra.

Van der Kerkhoven kisasszony kocsin, jó lovakkal, elment volna a világ végére is, de nem akart nagyon követelő lenni. Kárpótlásul elvezettette magát a hóforrásokhoz.

-23-

- Itt bizonyosan fürdő volt már a rómaiak idejében is. Mit gondol, Vidovics úr?

Ez a kérdés eddig soha se nyugtalanította Vidovicsot. Hamarjában azt se tudta elhatározni, vajjon a légiók elhatoltak-e idáig?

Van der Kerkhoven kisasszony aztán kifejtette, hogy micsoda jelenségek vezetnek ehhez a föltevéshez. Mindenhez értett a világon.

Majd a gyertyánfák korát találgatta, s utóbb, merész eszme-társítással elmagyarázta Vidovicsnak, mily meglepőnek találja, hogy a Lincolnshire Handicap-et Mount Morris másodszor is megnyerte.

Vidovics titokban szemrehányó pillantást vetett Terkára, aki félreértette a néma beszédet.

- Szegény fiu, maga éhes, s mi ugyancsak megsétáltatjuk!

-24-

- Dehogya! - felelt Vidovics. - Nem azért élünk, hogy együnk, hanem azért, hogy csolnakázzunk.

- Ohó, ez alól nem fog kibújni. Nem azért hoztuk ide, hogy a döntő pillanatban almási gondolatokra bizzuk magunkat! De addig megvacsorálhat, s el is felejtheti, hogy evett.

- Majd csak azután. A hold nemsokára följön s mivel úgy képzelem, nem várjuk meg a késő éjszakát...

- De bizony megvárjuk! Kiknek néz bennünket? Csak nem gondolja, hogy éjjel félni fogunk?

Van der Kerkhoven kisasszony sietett kijelenteni, hogy tíz-tizenegy óra előtt ő is igen prózainak tartaná a *holdvilág parti*-t.

- Ahogy parancsolják, - szólt Vidovics.

S a benszülöttek elképpedésére, éjfél után egy órakor szállottak csolnakba. Két üveg pezsgőt vittek magukkal s mikor a jeget tartó, nehéz ezüst-edényeket berakták a ladikba, az ingatag alkotmány közel volt a fölforduláshoz. De a hölgyeket ez nem aggasztotta.

-25-

A fürdő intézője fejcsóválva nézte, amint eltűntek az éjben. Ha véletlenül nem ismeri Vidovicsot, szökött örülteknek tartotta volna őket. De Szilas-Bodrog vármegyében megtanulja az ember, hogy soha semmin se csodálkozzék.

Van der Kerkhoven kisasszony jól imádkozott: a hold teljes pompájában jelent meg tiszteletükre. Egyszerre azonban felhőfátyolt öltött magára; épp amikor a legmesszebb voltak a parttól.

- Nem félnek? - kérdezte Vidovics.

- Már hogy félnék, mikor pezsgő van velünk! - felelt Van der Kerkhoven kisasszony.

Vidovics eleresztette az evezőket és koccintott vele.

Ez a felelet szinte meghódította.

- Derék leány, azt meg kell adni, - szólt magában. - Tartalmasabb feje van, mint szeretném, de legalább vigyáz rá s nem veszi el hamar... -26-

Mind a kettőjük szerencsétlenségére, Van der Kerkhoven kisasszony sietett elrontani a dolgot.

- Tudja, mire emlékeztet engem ez a kép? - szólt, ahogy visszajövet megpillantották a kivilágított kaszinót, melyben az excentrikus vendégek kedvéért vagy ezer villamos láng ragyogott. - Pallanzára és a Lago Maggiore-ra!

- Az ám, - felelt Vidovics, s magában így morfondált:

- De hát nincs szeme ennek a lánynak?! Milyen más ott a víz, a levegő, a növényzet, még az árnyékok is! Az ember azt hinné, hogy itt más hold sétál az égen, nyugalmasabb, szelidebb!... Nem, látni nem lát, csak érez. Szeme nincs, csak lelke.

Hanem azért ezen a legelső estén, mikor elbúcsuzott tőlük s visszavonult a szobájába, még némi gyöngédséggel gondolt arra az alakra, akit az imént elhagyott s aki magános szobája csöndjében újra megjelent előtte. -27-

- Ha elvinném - tűnődött, míg elszitta a cigarettáját - nagyon megbecsülne. És ha megcsálnám, akkor is megbecsülne. Nem kaparná ki a szemem; megbocsátana. Egy darabig igen-igen boldogtalan volna, de megbocsátaná ezt is, mindent. Kényelmes feleség volna; nem tulságosan imádandó, de kellemetes.

Másnap azonban már nem gondolt rá, hogy mi történnék, ha véletlenül eszébe jutna megházasodni, hideg, tehát: kétszeresen ostoba fejjel; egy pillanattal se gondolt többé erre az esetre. A második nap kalandjai igen szegényeseknek tündek föl előtte; s ha Van der Kerkhoven kisasszony ezen a napon is bőven talált szexuális élményeket, Vidovics máris rájött, hogy: „plus ça change, plus c'est la même chose.” Harmadnap nem titkolta el önmaga előtt, hogy ostobaságot követett el, mikor erre a hóbertos kirándulásra vállalkozott s a negyedik este dühösen kérdezgette maga-magától: -28-

- Hát kellett ez nekem?!...

Egyre több hibát fődözött föl a szórakozásra vadászó, szegény milliomos leányban. Eleinte csak azon boszankodott:

- Nem leány ez, hanem maga a testet öltött etnográfiai érdeklődés. Vagy ha valamivel több ennél, úgy a dilettantizmus, tetszetős formában. Persze, ha valaki ép, jóarcu s Doucetnál készítetteti a ruháit, egy-egy pillanatra szembe fog tűnni, nekem is, neked is, mindenkinek, kivált egy pusztaszigeten...

Majd így folytatta:

- S ebben a lelkes dilettantizmusban tulajdonképpen sokkal több az önzés, mint képzelné az ember. Ami eleinte csupa érzésnek látszik, nagyobbrészt inkább csak hideg kíváncsiság. Azt hinnéd, együtt érez nagygyal, kicsinytel, annak az indulatával, ennek a sóvárgásával s voltaképpen nem lakik benne egyéb, csak a kiváltságosok göggye, mely szórakozása tárgyának tekinti az egész világot. -29-

Utóbb még szigorúbban ítélte róla:

- Mekkora tévedtem! Azt képzeltem, hogy igénytelen s kíváncsiságok nélkül való s tele van lehetetlen vágyakozásokkal, céltalan ábrándokkal, pillanatról-pillanatra változó szeszélyekkel! Mindene megvan, de e mindennek semmi értéke előtte; mást keres, ami nincs; soha semmi se fogja kielégíteni. Pokoli feleség volna; óvjon meg tőle az ég minden naiv embert!... Vagy talán csak egyetlen hibája van, szegénynek: az, hogy nem szeretem?!...

Utóljára egyáltalán nem gondolt rá, csak unta.

S mialatt Van der Kerkhoven kisasszony a színek és hangok rejtelmes egybefüggéséről beszélgetett vele, egyre azon járt az esze:

- Vajjon mit csinál most a kis majom?... Az én édes, kedves kis majom?... Vajjon mit szól hozzá, hogy így eltűntem? Ma már a nyolcadik napja, hogy nem láttam... Vajjon gondol-e rám néha?... Most alighanem az utcán van; ha próbája volt, éppen most megy haza... Várja-e valaki a *Metropole*-ban?... Azóta a Pázmány-utcában lehet... *Lecocq ur*-nak bizonyosan több esze van, mint a gazdájának s most is hűségesen kíséri... Vajjon szól-e hozzá?... Vajjon mondja-e neki, hogy: Óh, be nagy számár a te gazdád!... -30-

Mikor a tizedik napon Terka kijelentette, hogy akármilyen egészséges dolog is a csolnakázás,

VII.

-31-

- Itt van ő, itt van ő, itt van ő!...

A vörös szakállu, rettenetes Zampa kapitányt fogadták így. A bariton bizonyára már az asztal alatt reszketett; az együttesből tisztán kihallatszott a Rita hangja. Mindjárt vége a fölvonásnak.

Vidovics leült egy kiselejtezett, rongyos kősziklára s türelmesen várta, míg rákerül a sor.

Meg kellett szolgálnia, a mire vágyakozott.

A finále elhangzott, a függöny legördült, a kulisszák között nagy fészkelődés, sürgés-forgás támadt; csak Mira nem mutatkozott. Alighanem a túlsó oldalon lépett ki a szinpadról s a Lola öltözőjébe ment.

Vidovics nem akart mindakettőjükkel találkozni s azért ott maradt a posztján. Tudta, hogy Ritának a következő fölvonásban erre kell jönnie, épp akkor, mikor Lola a szinpadon lesz. Ezt az alkalmat nem akarta elszalasztani.

-32-

A dekorátoroknak meglehetősen útjában volt. Kastélyokat, sőt egész tájakat cipeltek el mellette; hol jobbra, hol balra kellett húzódnia. A szinfalak közt csak egy urat ismernek: a nagyközönséget.

Valaki azonban egy csöppet se respektálta se a közönséget, se azt a lázas munkát, melyet e percben a szinpadon folytattak. Ez a valaki egy mezítlábas öreg asszony volt, aki vidáman haladt el a kulisszák mellett, egy köteg ételes csészével a kezében. Aligha vette észre a nagyságos urat, mert az ajtócsattogás és díszlettologatás zajában bátor füttyszóval ment ki az udvarra.

- Ej, be vígan van az öreg! - szólt Vidovics magában. - Mi az ördög tehette ilyen jókedvűvé?... Akinek az ételt hozta, nem lehet valami nagy úr és lám, ennek a szerény exisztenciának a cselédje milyen gondtalan tud lenni!... Különben igaza van az öreg asszonynak: az élet nem érdemli meg, hogy komolyan vegyük.

-33-

Most maga Zampa kapitány közeledett feléje méltóságos léptekkel. Vidovics szeretett volna egy pillanatra láthatatlanná válni, de az öreg tenor észrevette a színügyi bizottság elnökét, aki már vagy két hete nem mutatkozott a színházban. Lehetetlen volt meg nem kérdeznie, miért, hogy olyan régen nem volt szerencsésük.

Vidovics iparkodott nyájasan felelni, de éppenséggel nem örült a találkozásnak. Attól tartott, hogy ha Mira meglátja őket, elmenekül előle s ő nem állhatja útját a rossz kis gyerekeknek.

- Vinne az ördög Bukarestbe! - bosszankodott magában. - Bukarestben talán megtalálnád a hangodat valamelyik csapszékben.

Végre megszabadult tőle.

Csak most vette észre, mennyire ideges.

-34-

- Itt hagytam önként, - pirongatta maga-magát, - itt hagytam hideg, nyugodt lélekkel, hogy akár ne is lássam többet. Megvoltam nélküle vagy tíz napig, bár semmi igaz okom nem volt rá, hogy kerüljem; másfelé jártam, *car tel était mon plaisir*. És most alig tudom megvárni ezt a pár percet!... Pedig semmi sem történt azóta; éppen semmi. Egy párszor eszembe jutott az arcocskája s néha azt kérdeztem magamtól: vajjon gondol-e rám? És egyre sűrűbben kérdezgetem magamtól ezt az ostobaságot. De hát végképpen elment az eszem?!... Eh, mikor jön már?!...

Végre megjött.

Lassan, kissé elgondolkozva közeledett. A pillantása szórakozott volt s látszott az arcán, hogy rosszkedvű. Az öltözőjéhez támaszkodó embert nem vette észre.

Vidovics, mintha tréfálna, útját állotta s megfogta a kezét. Aztán halk, gyöngéd hangon azt kérdezte tőle:

- Ismer még?

-35-

Mira megrezzent s mintha vissza akart volna húzódnia. De ahogy fölnezt, arca kiderült s még csak a kezét sem húzta vissza.

- Igen, - szólt Vidovics, - itt van ő, itt van ő, itt van ő. Rosszul fogadjuk?

A leány nem felelt, csak nézett a szemébe s mosolygott, de úgy, mint aki mindjárt sírva fakad.

- Édes, kedves, drága! - szólt a másik halkán.

Mira intett neki, hogy ne szóljon; a tekintete is azt könyörögte: „Hallgass!” De látszott rajta, hogy nem haragudott meg: piros volt, a festék alatt is, a haja tövéig.

Körülnézett; senkit sem látott a közelben. A két középső színpal elbujtatta őket a színpadon lévő szemek elől, s az öltözőkhöz vezető folyosó néptelen volt.

Ahogy visszafordult, a szemök hirtelen összevillant, s a Mira ellankadt pillantása egy pillanatra foglyává lett annak a másik égő tekintetnek. A lány sietett kibontakozni a tekintet forró öleléséből s egy kicsit visszahúzódott.

- Miért jött vissza? - kérdezte, épp olyan halkán, mint ahogy a másik szólt.

- Kérdezze inkább, hogy miért mentem el? Elmentem, mert örült voltam s visszajöttem, mert nem tudok úgy élni, hogy ne lássam!

- Ne beszéljen így... s várjon egy kicsit rám, itt, ezen a helyen; mindjárt visszajövök.

Befutott az öltözőjébe, de azonnal visszatért. Egy fátyol-kendőt hozott magával, hogy eltakarja kifestett arcát.

- Nem akarom, hogy így lásson, - szólt. - Mert így még nem látott soha.

- De legalább láttam. Míg most...

- Hagyja, hadd maradjak így. Tudom, hogy a színpadon nem tetszem magának, de... minek is jött ide?

Igaza volt. A Rita bokorugró ruhájában kisebbnek s fejletlenebbnek látszott, mint máskor: a szegényes, kopott kosztüm, évtizedek óta megbarnult aranyrojtjaival, lerítt üde, fiatal szépségéről. S a festék meg ez a fátyol-maskara, úgy nem illettek kiáltoán leányos alakjához! De, különös, megjelenésének a szegénysége csak még kedvesebbnek tűntette föl az előt, akivel beszélt. Mintha betegnek, szenvedőnek látta volna, gyöngédsége csak növekedett iránta; elhanyagolt, szegény kis gyermekre talált benne, bájos, édes kis gyermekre, akit nem elég szeretni, ápolni is kell.

- Hogy miért jöttem ide? Mert nem tudtam holnapig várni, hogy lássam s hogy halljam a szavát!... Mert nem akartam a színpadon látni, ott nekem idegen!... Mert beszélni akartam magával, elmondani, hogy... már magam sem tudom mit... Mert azt akartam, hogy újra lássam a mosolyát... Eh, tudom is én: mért. Bizonyosan azért, mert szeretem!

- Óh, Istenem!... Hallgasson! Hallgasson! Miért is jött vissza!

Egy darabig csak néztek egymásnak a szemébe. Érezték mind a ketten, hogy most ezeknek a szavaknak kellene következnie: „Miért hallgassak? Szeretlek, te is szeretsz engem, légy az enyém örökre!“ - s tudták, mind a ketten, hogy ezek a szavak nem fognak elhangzani.

És mégis, mialatt az élemedett Zampa a zsinórpadlás felé fordulva kereste a neki igen magas hangot, egy percre belefelejtkeztek abba a gondolatba, hogy: óh, mily édes nem törődni semmivel a világon, csak nézni két szembe, melyek az Örök Szerelemtől ragyognak!...

A leány szólalt meg először.

- Azt hittem, hogy nem látom többet... Miért is jött vissza?!...

De tekintetének a sugárzása egyebet mondott, azt beszélte, hogy:

- Milyen jó, hogy visszajöttél!...

- Visszajöttem, - felelt a másik, - mert nem tudok élni a nélkül, hogy lássam!... Nem tudok beletörödni a gondolatba, hogy a maga édes hangját ne halljam többet!... A közelében akarok lenni; azt akarom, hogy szóljon hozzám s hogy felelhessek a szavára. Mindennap. Mindig.

- Az úgy sem lehet. Nemsokára el fogunk válni. Aztán egy darabig gondol rám és végre el fog felejteni.

- Nem. Utána megyek, akárhová megy. Voltak már efféle alakok a világon. Én is ilyen alak leszek. Mindegy.

- Óh, ne ijesztszen meg. Ne mondjon ilyeneket. Hisz tudja, hogy az lehetetlen!

- Csak azt tudom, hogy nem válhatok el magától soha. Igen, azt hiszem, soha.

- Ugy-e, maga is fél attól, amit mond? Nem való ilyeneket beszélni. Majd szépen elbúcsúznak, szépen elbúcsúznak...

- Mira, édes kis Mira, hallgasson rám!...

- Nem, ne szóljon. Nem akarom magától hallani. Az én utam más, mint a magáé, tudom. De nem akarom magától hallani. Lássá, jobb lett volna, ha nem találkozunk többé. Mit akar velem? Nem akar szerencsétlenné tenni, ugy-e? Maga jó és szeret, érzem. Nos, ha szeret, váljunk el most. Hogy mindig úgy éljen az emlékemben, amilyennek most látom!

- Azt hiszi, világok választanak el bennünket?

- Igen, világok. A maga világa, meg az én világom. Ne is beszéljünk erről. Igérje meg, hogy jó lesz hozzám, s mindig szót fogad nekem!

- Azt teszem, amit akar. Csak engedje meg, hogy lássam!... Amikor lehet; mindig, amikor

lehet.

- Nem tudom, hogy mit feleljek. Félek a jövőtől. A legjobb volna, ha már holnap el kellene utaznunk innen, s aztán egy kis idő múlva... nem mindjárt holnap... elfelejtene. A színésznőket könnyen elfelejtik, de én magának nemcsak az voltam, ugy-e?... Óh, Istenem, a jelenésem... De előbb mondja még egyszer, hogy szeret. Még soha senki se mondta eddig.

- Édes, édes!... - és a hangjában benne volt az is, amit a másik hallani akart. -41-

A folyosón egy árnyék jelent meg. Lóla volt, aki Mirát kereste.

- Mira, az istenért, hol vagy?

- Megyek már...

Kezet nyújtott a fiatalembernek s halkán így szólt hozzá:

- Ha akarja, ma haza kísérhet bennünket...

- Ha akarom-e?!...

Lola ezalatt odaért hozzájuk.

- Ah, ön visszatért, Vidovics úr?

Nem igen figyelt a feleletére. Ez a tíznapos kimaradás tökéletesen megnyugtatta s azóta, hogy váratlanul megszabadult a mindennapos ostromtól, a Vidovics-nemzetség nem érdekelté többé.

Visszamentek a szinpad másik oldalára s Vidovics egyedül maradt.

Tudta, hogy sokáig kell várnia, de azért nem hagyta el a helyét. Ki akarta kerülni az alkalmatlanok és közömbösek társaságát; féltette tőlük friss emlékeit.

És ahogy újra maga előtt látta azt a sugárzó, kedves, meleg tekintetet, ahogy messziről meghallotta a zengő hangot, mely az imént mély, felejthetetlen szavakat suttogott előtte, valami édes borzongás fogta el. Az ifjúság bőséges örömeiben: de hiába vagy a huszas évek végén, hiába nézed e kitűnő pozícióról, mint egy gyönyörű hegység magasáról, felsőbbbséggel a kalandok és flirtek olcsó léhaságait, hiába vetted ki részedet a mindenféle fajta szerelmekből, s hiába nézed köznapi dolognak a legtöbb szerelmi románcodat, mikor érzed, hogy egy szép, fiatal teremtés, aki még gondolatában sem volt soha senkié, átadta neked a lelkét egészen, s elvégezte rólad, hogy azt téssz az életével, amit akarsz: legyen a neved bár Don Juan Tenorio, valami olyan melegség járta át egész lényedet, amelyről eleve tudod, hogy élj akármeddig, nem sokszor lesz hozzá szerencséd; ezt ugyan nem fogod megszokni. -42-

- Persze, ön számon kéri tőlem a barátját, - szólt Lola Vidovicshoz az előadás után. - Nem szolgálhatok vele; úgy hallom, szegény, szoba-áristomot kapott. Hanem a kuttyáját, azt visszaadhatjuk. Hűségesen kitartott mellettünk, amint mindjárt meggyőződhetik róla. -43-

Csakugyan, *Lecocq úr* már ott várta őket a színház udvarán. A derék állat eszeveszett ugrándozással üdvözölte a gazdáját, de aztán udvariasan körültáncolta a lányokat is.

- Ezt ugyan hatalmába kerítette a színházi szenvedély, - szólt Vidovics. - Tartok tőle, az lesz a sorsa, ami az örült angol lordnak: mindenüvé követni fogja a társulatot. De ez a könnyelmű kutya már teljesen eljátszotta az érdeklődésemet; beszéljünk inkább Cipriániról. Miért kapta az áristomot?

- Egy vendéglői jelenet miatt; azt mondják, hogy kötekedett s nem volt egészen igaza. Nem tudom tisztára a dolgot. Épp akkor este történt, mikor a *Remete csöngettyűjé*-t adtuk s ez ránk nézve olyan nagy esemény volt, hogy nem igen törődtünk egyébbel. -44-

- Cipriani különben se volt kedves emberük.

- Soha sem rajongtam érte, az igaz. S akkortájtban a legkevesbbé. Amúgy is rossz kedvem volt a *Remete* után...

- A *Remete* után? Miért?

- Csak udvariasságból tesz úgy, mintha nem tudná, mi történt?

- Semmit sem tudok. Délután érkeztem meg; estig nem találkoztam ismerőssel. Legelőször is a színházba mentem, s ott...

- Az történt, - szólt közbe Mira, - hogy a *Remeté*-ben megbuktam.

- Ez túlzás. Bukásról szó sem lehet...

- Nem püsszegték ki, de ennek is kevés volt a hijja.

- Nagy sikert vártunk és ez elmaradt. Ennyi az egész. De azért igen el voltunk keseredve.

- Azóta tűrhetően énekeltem el két kisebb szerepet. Lolát ez megvígasztalja. Engem nem.

- Tudja, a dologban a legrosszabb az, hogy attól fogva nem győzők eleget vitatkozni vele. Nem volt szorgalmas; sem a duettet, sem a nagy hármast nem tudta eléggé. S most azzal bosszant, hogy neki nincs tehetsége. -45-

- Minden bizonynyal okosabb lett volna, ha tanítónót nevelnek belőlem.

- Ilyen hanggal!...

- Hagyjuk el, kedves Lolám. Mindez egy csöppet sem érdekli Vidovics urat.

Vidovics úr sietett tiltakozni. De Mira másra terelte a szót s Lola elhallgatott.

A szőke lánynak szeget ütött a fejébe a Vidovics úr föltűnő tájékozatlansága.

- Te, Mira, - szólalt meg, a mikor otthon magukra maradtak, - ha a *Remete csöngettyűjéről*, meg a többi, egy szót se szóltál neki, miről beszélgettél vele egy fél fölvonáson át?

- Okos dolgokról, - felelt Mira, s ezzel véget vetett a vitának.

Sietett levetkőzni, s bebújt az ágyába.

VIII.

Özv. Fröhlich Nándorné - Haller Xav. Ferenc urnak

Budapesten.

Kedves Rokon!

Szegény boldogult férjem, akit, ha Isten életben tartott volna, most nem volnék Önnek terhére... pedig még élhetett volna vagy tíz esztendő, mások élnek hetven-nyolcvan éves korukig, s őt hatvanhárom éves korában szólította el az Úr, ámbár rendes életű ember volt, bort se ivott soha... azt szokta mondani, ne fujd, ami nem éget s Isten mentsen engem, hogy más dolgába avatkozzam, kiki maga tudja legjobban, mit tegyen, mit ne tegyen s én már csak azért sem szeretek beleszólni abba, ami nem tartozik rám, mert az ember csupa jó szándék és csak kellemetlensége van belőle, én pedig mindennél többre becsülöm a nyugalmat.

A világért sem akarnám megzavarni a Kedves Rokon lelki békéjét, ámbár gondolom, most már mégis csak vége lesz a sakk-versenynek, még az is kifáradhatott bele, aki csak nézte, mint a Kedves Rokon s Isten látja lelkemet, semmi kincsért nem akarnám a Kedves Rokon ügyeit bírálni, de nem tudom megérteni, mi mulatságot adhat egyeseknek - nem erre az esetre mondom - elnézni, hogy mások hogyan mulatnak.

Azt fogja mondani, Kedves Rokon, hogy egy szegény öreg asszony ne szóljon bele mindenbe, mert egy szegény öreg asszony nem színügyi tanácsos. A szegény öreg asszonyok hallgassanak. Ebben igaza van. Szegény Nándorom, Isten nyugtassa meg, azt szokta mondani, hogy az asszonyokat, mihelyt elérték a harmincadik évöket, be kellene szüntetni. Ő ezt nem rosszakarathból mondta, mert akkor mindössze huszonhárom esztendő voltam; az édesanyámra értette, nem én rám. De csak később láttam be, mennyire igaza volt; Nándoromnak csak egyszer nem volt igaza; amikor meghalt.

Nem is írnék önnek, Kedves Rokon, mert ne szólj szám, nem fáj fejem. Az ember ne lásson, ne halljon, ne beszéljen; csak így lehet hosszú életű a földön. De Lola nem hagy békét. Azt mondja, vannak dolgok, amelyeket egy kisasszony, bármennyire fölvilágosult, nem tárgyalhat az édesatyjával; s a tisztességes személyek éppen erre valók. Tisztességes személyek alatt, teljes megvetéssel, mindig engem szokott érteni.

Rajtam tehát ne muljék. Én ugyan nem látom a helyzetet olyan kétségbeejtőnek, mint Lola; de mit tud ehhez egy szegény öreg asszony?! A fiatalember jónevelésű, illedelmes s nem csinál nagyobb botrányokat; de hát a mai világban a lányok olyan fölvilágosultak, hogy mindent jobban tudnak, mint a tapasztalt öreg asszonyok.

Mert kérdelem, Kedves Rokon, mi rossz van abban, hogy egy fiatalember minden este más kalapban jön a színházba s a fölvonások után úgy néz körül a nézőtéren, mintha mindenkit pofon akarna vágni?! Igaz, hogy mindenki az ő fehér kalapját nézi, akkora karimája van, hogy az egész közönség dühös, mikor ez a kalap megjelenik a nézőtéren, de ki tehet róla, hogy Párisban most ilyen furcsa kalapokat viselnek?! Előadás alatt leveszi a fejéről s végre is ez a fő-dolog. Az, hogy a kutyája mindig vakkant, ha öreg nő lép a színpadra, bizonyára illetlen dolog; de hogy Nizzából hozat virágot Mirának, egy cseppet se találom botrányosnak. Lola a multkor egy szekérre való virágot dobott ki az utcára; én ezt nem helyeseltam. Végre is ő a színügyi bizottság elnöke, s a tekintélyes egyének iránt mindig figyelemmel kell lenni, mert ez világ sora.

Istenem, az én időmben, mikor Pepita járt nálunk, az egész fiatalság meg volt bolondulva; később aztán meggyógyultak, s egyik-másik mint miniszter fejezte be pályafutását! De többet mondok. Mikor a vörös haju Murska Ilma egész Magyarországot bejárta *Lammermoori Luciá*-val, szegény Nándorom oly dühösen énekelte a „Te, ki szellemszárnyaiddal“-t, éjjel-nappal, két esztendeig, hogy végre is bronchiális katarust kapott, s lelkesedését soha se tudta egészen kiheverni. Azért, Nándorom, Isten áldja meg a haló porában is, a legjobb férj volt a világon, s a Murska Ilma erényén se esett csorba.

Abban se látok rosszat, hogy a fiatal ember mindig itt lóg, s ha Mirát nem láthatja, órákig is elsétál az utcán. A mióta rászóltunk, nem jön lóháton, s azt meg kell adni, hogy, leszámítva a

-46-

-47-

-48-

-49-

-50-

kalap-viseletét, elég tisztességesen viseli magát. Mivel Lola nem ereszti be a szobába, leül a tornác lépcsőjére s elbeszélget a béresekkel, meg a házmester porontyaival. Mikor aztán Mira előkerül, haptákba vágja magát, eldiskurál az időről, a hadgyakorlatokról, meg arról, hogy mit végeztek a nő-egylet választmányában, s lovagló ostorával betüket ír a porba. Aztán szalutál s elmegy.

-51-

A baj csak az, hogy Mira semmi kincsért se beszél erről az úrról, s egy idő óta olyan, mint a penészvirág. Ez a konok hallgatás nekem se tetszik; s néha olyan ellenséges tekintettel néz ránk, hogy szinte megijedek tőle. Amikor egy fiatal nő panaszkodik, s szidja az egész világot, az rendjén való dolog; még jobb, ha veszekszik, s legjobb, ha kiáll az utcára és úgy pöröl, hogy az emberek összeszaladnak. De ha egy fiatal nő hallgat, azt én nem szeretem. Nándorom azt mondta, hogy a nőt fecsegésre teremtette a jó Isten; amikor nem szül gyermekeket, ez a legfontosabb élethivatása. És csakugyan, nem tudom miért, de úgy vagyok vele, hogy szinte szégyellem magamat, mikor egy fiatal nő hosszasan hallgat.

-52-

A multkor - Lolát vártuk, akinek próbája volt - vagy egy félóráig megsétáltattak a nagy férfiakról elnevezett aszfaltos utcákon. A fiatalember elmagyarázta neki, hogyan játszik a teniszt, s mik a football-játék szabályai; Mira szokása szerint hallgatott. De koronkint úgy néztek egymásra, mintha férj és feleség volnának, s én megesküdtem, hogy többet soha se megyek velök. Én még nem mondtam le arról, hogy Nándorommal együtt leszek az égben.

Sajnos, ez még nem minden.

Tegnap este - mindjárt meg fogja érteni, Kedves Rokon, miért írom ezeket a sorokat - Lolának, előadás után, nagy jelenete volt Mirával. A színházban, talán harmadszor, a *Remete csöngetyűjé-t* adták. Mira még ma sem tudja Rózsit becsületesen, s a második fölvonás nagy hármasába majdnem belesült; Lolának kellett kisegítenie, aki Georgette-et énekelte. Mirát ez egy cseppet se bántotta, s a harmadik fölvonásban olyan kedve kerekedett, mintha pezsgőt ivott volna. Ön bizonyára emlékszik Rózszi menyasszonyi kuplójára: „Ő szeret, ő szeret! Mi édes érzet!...” s az ördög tudja még mi. Mira ezt a kuplét egyes-egyedül a furcsa kalapot viselő fiatal embernek énekelte, aki ezuttal födetlen fővel, de a kutyája társaságában ült egy elsőemeleti páholyban, s iszonyu világmegvetéssel figyelt a szinpadra; rá se hederítve a földszintre, amely csak őt bámulta. Mirának, mikor oda ért, hogy: „Ő bizony engem választott, sírjatok irigy parasztok!” - kipirult az arca: a tekintetében ezer pici tűz csillogott s az egész lány hirtelen oly idegennek tűnt föl előttem, hogy ijedtemben szívdobogást kaptam. Csodálatos hangja, mint egy drágakő, melyet csak épp akkor emeltek ki valami arany-szelencéből, egyszerre beragyogta a roppant termet. A villámos lángok mintha elfakultak volna; a hatalmas hullámokban patakzó meleg, ifju hang átjárta minden szívet s átjárta az öreg emberek gerincvelejét. Persze, ahogy végére ért a dalnak: „Engem választott, akármilyen csunya, szegény leány vagyok!” - az a moraj futott végig a nézőtéren, mely mintha azt mondaná: „Nini, hisz ezt nem ismertük!” s a férfiak olyan tapsolásban törtek ki, aminőt a berényi színházban már régóta nem hallottak. A kutya, mely előbb egész lélekkel figyelt a szinpadra, örömeben ugrándozni kezdett a páholyban; az asszonyok Miráról a páholyra s onnan a szinpadra tekintettek, szóval a botrány tökéletes volt.

-53-

-54-

Lola mindezt a szinfalak közül szenvedte végig. Mikor aztán magunkra maradtunk (mert a fiatalember minden este hazakisér bennünket), szemrehányásokkal halmozta el hugát. Mira egy darabig hallgatott, aztán kifakadt:

- Igen, neki énekeltem. Kinek mi köze hozzá?

- Fájdalom, - szólt Lola haraggal, - nekem igenis közöm van hozzá. Ha kompromittálni akarod magadat, azt én nem akadályozhatom meg. De engem ne kompromittálj, ahhoz nincs jogod.

-55-

- Ne félj, - felelt Mira, - nem tart sokáig.

S ezzel a pár szóval, mely inkább fenyegetőzés volt, mint ígéret, aznapra befejezte a társalgást.

Tudja, Kedves Rokon, én az efféle beszédekre nem adok semmit; ha az asszony nép mind beváltaná azt, amit mérgében mond, már régen vége volna a világnak. Azt se gondolom, amit Lola egész komolyan erősítget, hogy Mirának rossz hírét fogják költeni. Ha van szemök, nem mondhatnak róla semmi rosszat; egy kis kacérkodás még nem a világ. De félek, Mira kezdi komolyabban venni ezt a bolond mezővárost, mint egész Európát; s ez baj volna, mert Önnek igaza van, ilyen hanggal kár férjhezmenni. S mindenből úgy látom, hogy nincs is szó férjhezmenetelről.

-56-

Isten látja a lelkeket, nem akarok rosszat mondani erről a fiataleberről. Nagy a vagyona, tekintélyes családból való, a színügyi bizottság elnöke, szóval igen derék fiatalember. Antipatikusnak se találom, mert jó a modora, s megbecsüli azokat, akik érdemetlenül rossz sorsba jutottak. De szegény Nándorom azt szokta mondani, hogy az embert igazán csak két dologból lehet megismerni. Először abból, hogy milyen házasságot, és másodsor abból, hogy milyen testamentumot csinál. Ő, szegény, egyáltalán nem csinált testamentumot, de azért mégis igaza volt, s nekem a házassága is elég ahhoz hogy mindig tiszteletben tartsam az emlékét.

Már ami a szóban forgó fiatalembert illeti, azt hiszem, őt soha se fogjuk igazán megismerni; mert úgy nézem, mostanában legalább, nem fog megházasodni. Igen sajnálnám, ha Mira másképpen gondolkoznék erről a dologról. De ő okos lány, s bár nem ismerheti a világot, annyit mégis tud, hogy azok a fiatalemberek, akikre a főispánság vár, a színésznőket nem szokták feleségül venni.

-57-

Lola azt hiszi, hogy vannak dolgok, amelyeket nem lehet elég sokszor ismételni. S igen szeretné, ha a Kedves Rokon mindezt személyesen is megmagyarázná a makrancos leánynak.

Remélem, hogy erre semmi szükség.

Isten mentsen, Kedves Rokon, hogy tanácsokat adjak önnek. A szegény öreg asszonynak, aki e sorokat írja, már régóta nincsen véleménye.

Kötelességét azonban tudja, s továbbra is illő tisztelettel marad

V.-Berényben, ápril hó 28-án.

hű és hálás rokona:
Fröhlichné.

Haller Xavér Ferenc kétszer is elolvasta ezt a levelet.

- Ejnye, ejnye, ejnye! - szolt magában, s igen kezdett bosszankodni, maga se tudta, hogy kire.

Aztán tovább nézte azt az érdekes sakk-partit, melyet e levél kedvéért tíz percre elhanyagolt.

- Persze, persze, persze, - beszélgetett magában, mialatt a sakk-körből hazafelé tartott, - le kell mennem, hogy a lelkére beszéljek. Az apja vagyok; nem engedhetem meg, hogy valami bolondot csináljon. Mihelyt a Roecknitz-Prohászka-macsnak vége lesz, azonnal megindulok.

A Roecknitz-Prohászka-macs azonban holtversenyben végződött s Roecknitz kijelentette, hogy nem osztozik meg a jutalmon Prohászkaival, hanem újra kezdi a mérkőzést. Az új verseny csak májusban ért véget.

Így történt, hogy a szegény Haller Xavér Ferenc soha sem látta többé azt, akit a sakknál és a zenénél is jobban szeretett, nevető leánykáját, a kicsi Haller Mirát.

IX.

Egy gyönyörű májusi éjszakán Vidovics Feri, akinek eddig jó álma volt, mint a parasztnak és a házörző ebnek, hirtelen fölébredt s pörölni kezdett egy láthatatlan valakivel. Ez a láthatatlan valaki ott ült egy széken az ágya lábánál.

- Látod, barátom, - szolt a vendég, - így jár, aki lányoknak udvarol! No, meg vagy elégedve? Kivánságod szerint történt; halljuk, hogy mit szólsz hozzá?

- Nem akartam én semmit a világon. Ami történt, az természetes, mint az istenáldás. Mint ez a szerelemszövő májusi éj. Mint az, hogy tavasszal a növény kibúvik a földből. Azon kezdem, hogy nem történt semmi. Eljött a tavasz, ez az egész.

- Nagyon boldog lehetsz, hogy ilyen könnyen beszélsz.

- Nagyon boldog vagyok.

- És gondolni sem akarsz rá, hogy mi lesz ezután.

- Gondolni sem akarok rá, igaz.

- Pedig jó volna; a másik helyett is.

- Eh, nem vagyok a gyámja!

- Szóval: utánad az özönvíz. Bánod is te a többit.

- Az se volna csoda, ha így gondolkoznám. Fiatal volnék, vagy mi. De íme, szóba állok veled.

- Fogadd elismerésemet. Látom, hogy csupa jó szándék vagy. Egy egész poklot lehet kikövezni a jó szándékaidal.

- Ne beszélj nekem poklóról. Kiben esett valami kár?

- Azt hiszem, mind a kettőtökben. A lány már elveszített mindent. Te még ennél a mindennél is többet veszíthetsz.

- Hogy holnap mi fog történni, azt sohse tudja senki. Egyelőre nem látok semmi bajt. Mit veszített a lány? A nyugalmát nem veszítette el; nem nehéz a szíve, mint Gretchennek. Rólam meg éppen nem lehet szó. Én csak nyertem. S nem is olyan keveset. Az életem legédesebb óráit.

- Ej, be rózsásnak látod a világot! Pedig a kilátásaid nem a leggyönyörűbbek. Szép, szép, az édes órák; de a javán már túl vagy. Akkor is, ha lemondasz a mámor öröméről; még inkább akkor, ha nem tudsz lemondani róla. S hogy mit veszített a lány? Elveszítette a szívét, mert oda adta neked, akinek nem való egyébre, mint hogy eltedd emlékeid múzeumába. Ezt a különös portékát pedig csak egyszer lehet elajándékozni. Másnak már nem adhatja oda. Annak a becsületes embernek, aki nem tudom hol keresi őt, a még ismeretlent, már csak szegény lelket vihet hozományul. S ez nemcsak annak a vesztesége, az övé is.

- Mindez nem olyan tragikus, mint amilyennek fested. Nem hitetted el velem hogy a szerelem: aranypohárban méregital; régente úgy lehetett, a mai világban nem félünk ettől az aranypohártól. Egyszer, sokára mind a ketten el fogjuk felejteni a regényünket, de mindig örömmel fogunk emlékezni rá, mint legszebb napjainkra.

- Alig virrad, máris alkonyul? Már is csak a végére gondolsz a regénynek? Akkor a te szerelmed igazán nem méregital, csak limonádé.

- Nem hinném. Gyűlölöm a frázisokat, de ma nem tudnék belenyugodni a gondolatba, hogy ne lássam többé, hogy ne halljam a hangját, hogy ne legyek mindig mellette.

- És hogy képzeled ezt? Elveszed feleségül? Ugy-e, nem?

- Nem. Azt már nem.

- Meg tudnád mondani: miért?

- Miért? Mert, teringettét, száz kitűnő okom van rá, hogy ne vegyem el! Miért?! Mert... hogy is lehet kérdezni ilyet?

- No, no, azért ne haragudjál meg!

- Nem volna csuda. A kérdésed bosszantó. Mi jogon téssz föl rólam ilyesmit? Már te magad is házastasz, nemcsak az asszonyok? Az asszonyokat értem. Ők a velők született ösztönnek engedelmeskednek. Ha nem is tudják, érzik, hogy minden megházasított férfi az asszonyi, úgynevezett gyöngeségnek egy-egy újabb diadala. Egy-egy újabb elesett katona a két nem között örökletes, immár hatvanezer esztendő háborúban. A gonoszabbik hadviselő fél guerilla-csapatáinak egy-egy újabb bosszúállása, vendettája. Őket értem. De hogy neked is ez jár az eszedben, az már fölháborító.

- Úgy látszik, téged nem nagyon lelkesít ez az ősrégi, tisztos intézmény.

- De nem ám.

- Okosabb akarsz lenni őseidnél, a múlt elföldelt munkásainál, akiknek jóvoltából kényelemben kocsizod végig ezt a palotákkal, villámos lángokkal és rózsá-ligetekkel ékes, szép világot.

- Okosabb és különb. Tisztelem őket, hálás vagyok irántuk, de másképpen gondolkozom, mint ők. Megházasodni nemcsak oktalanság, gyöngeség is. Vannak, akiknél főképpen oktalanság. Akik elérik huszonötödik, harmincadik vagy negyvenedik évüket és még sem tanultak meg: látni; akik sohasem fogják megismerni az életet s meghalnak sejtelve nélkül annak, hogy tulajdonképpen mit műveltek, amikor megházasodtak, néha másodszor vagy harmadszor is. Ezek a házasságtól csupa boldogságot várnak s rendesen igen elcsodálkoznak, mikor a házasság sokkal több bosszúsággal szolgál nekik, mint széppel és jóval. Ilyenkor többnyire a másikat vádolják, ritkábban magukat és sohasem - magát a házasságot. Vannak aztán, akik nem várnak többet a házasságtól, mint amennyit a házasság adhat s tudják, hogy a férfi, mikor kimondja a pap előtt a visszavonhatatlan szavakat, mindig igen rossz vásárt csinál, mert azért a szépért és jóért, melyet megengedem, csak a házasság adhat meg, túlságos nagy árt fizet. Mert lemond a függetlensége, a szabadsága, az akarata nagyrészeről; lemond cselekvőképességének a teljességéről s arról, hogy maga legyen sorsának a kovácsa: ami az embernek a legnagyobb kincse. És ha kimondta az elhatározó szót, bizony lemond róla, legyen zsarnoki vagy lágy, mint a viasz, gondtalan vagy idegesen aggodalmas, gazdag vagy szegény, a társadalomban független avagy a kapaszkodás és a vagyonszerzés rabszolgája; ha lelkiismeretes ember, az a megkötöttség mindig sokat, bosszantóan sokat fog parancsolni neki... hogy csak a legenyhébb esetről beszéljek. Vannak, akik tudják ezt és mégis elmennek a paphoz, meglehet egy olyan leánynyal, aki maga is rossz vásárt csinál. Tudják, hogy többet fognak veszíteni, mint amennyit nyerhetnek és mégis megházasodnak, jobb meggyőződésük ellenére, gyöngeségből, mert nem volt elég erejük ellentállani az alkalomnak, mert nem ügyeltek eléggé magukra. Néha egy parányi jellemtelenség is járul ehhez a gyöngeséghez; az ember fölládozza a legnagyobb kincsét, könnyelműségből, a legközelebbi napok örömeiért; hogy ne kelljen lemondania az óhajtott mámorról vagy a megszokott gyöngéd érzésről; gyávaságból, mert nem akar szenvedést okozni a másíknak, esetleg mindezért együtt véve... S könnyelműen eladja egész jövőjét azért, ami abban a pillanatban a kisebb rossznak látszik. Aztán szép szót talál a gyöngeségére és azt mondja, hogy a szerelme nagyobb volt, mint a bölcsesége. Notabene csak azokról beszélek, akik tisztosan házasodnak s nem azokról, akik kúfárkodnak és a házasság formái között csak az üzletüket cikkelyezik be az állam közege előtt. Azokról, akik csak azért házasodnak meg, hogy házasságban éljenek s nem azokról, akik hozományra, összeköttetésekre, protekcióra s nem tudom mire spekulálnak.

- E szerint a hány férj: annyi bolond vagy gazember szaladgál a világon?

- Ne vedd olyan szigorúan a szavaimat. Mindezzel csak azt akartam mondani, hogy megházasodni a legjobb esetben is: gyöngeség s hogy nem szeretném elkövetni ezt a gyöngeséget.

- Azért a gyöngeségért, amelyet milliók követnek el, téged se fognak nagyon megítélni.

- Nem arról van szó, hogy mit szólnak hozzá a többiek; ezzel nem törődöm. Különben ne hidd, hogy megbocsátják a gyöngeségeidet, mivel hogy nem beszélnek róluk... A világ hallgatag mindig rovasodra írja azt a kisebb fajta morális csatavesztést, amelyet közönségesen házasságnak

neveznek; rovásodra írja és nem felejt el. Nézz körül s észre fogod venni, hogy a házas ember mindig, mindenütt nehezebben boldogul, mint a másik; nem számítanak rá úgy, mint a legényemberre, nem várnak tőle annyit, mint előbb, nem bíznak benne olyan föltétlenül, mint annakelőtte. Valami hiba esett benne. S a roppant lépcsőn az a férj, akit nem a felesége vonzol fölfelé, - ne irigyeld tőle, szegénytől, parányi szárnyacskáját! - el-elmaradozik a többi gúlamászótól; a felesége és a porontyai, akiket magával cipel, vissza-visszatartják. Persze olyan férjről és olyan családfőről szólok, aki komolyan megházasodott, a boldogtalan. Mert vannak, akik csak addig férjek és családfők, amíg kilépnek az utcára; kinn már legényemberek, akik vígan járnak-kelnek a világban s minden leánynyal törődnek, csak a tulajdon leányaikkal nem. Ezek a valójában garçonok el tudják felejtetni a többiekkel, hogy egy gyöngye órájokban elég oktanok voltak megházasodni... de ha az ember ilyen házaséletet akar élni: talán még fölöslegesebb, még poltronabb s még esztelenebb dolgot művel, mint aki egyszer s mindenkorra, végképpen megházasodik.

-68-

- Az ember azt hinné, hogy egy valókeresetet hall. S a szegény Friquet Rózsi tefeléd fordul, mikor azt éneklí, hogy: „Szép vőlegény, szerelmesen köszöntlek!“...

-69-

- Jobb, ha ma beszélek így, mint ha tíz év múlva mondanám ugyanezt.

- Eh, az ördög nem olyan fekete, mint amilyennek festik. A házasság sem.

- És mégis mindenkit káröröm fog el, amikor a másik megházasodik. Többet mondok. A lány maga is érzi, hogy gyöngeséget követsz el, amikor elveszed. Attól fogva, hogy kiléptetek a templomból, nem imponálsz neki úgy, mint az előtt. Már csak a férje vagy.

- Nem tudom, miféle asszonyok tanulmányozásából szűrted le az életbölcse ségedet. Van asszony, aki maga az istenáldás.

- Millió ember közül egy mindig megüti a főnyereményt. Azért ne játszszál a lotérián; ha játszol, veszíteni fogsz.

- Felelj őszintén. Ha ez a kis lány véletlenül a te világodból, a te körödből, a te rendes társaságodból való, ha nem a szini-iskolából jön, hanem a kolostorból, ha az édesanyád élne s unszolna, hogy vedd el, akkor sem vennéd el?... semmi esetre?

-70-

- Nem tudom.

- Ohó, már kezdjük megérteni egymást. E szerint még sem magában a házasságban van a legnagyobb hiba. Beszéljünk hát róla, a leányról. Azt hiszed azok közül való, akiket nem lehet feleségül venni?

- Ha azt hinném, akkor nem szeretném.

- Mi hát a kifogásod ellene?

- Semmi. De nem veszünk el mindenkit, akit szeretünk s akit elvehetnénk.

- Különösen, ha színésznő, ugy-e?

- Különösen, ha színésznő.

- A régi előítélet.

- Ez az előítélet nem alap nélkül való. A színésznő, akármilyen tiszta, nem olyan, mint más lány. Sem a hajlandóságai, sem a neveltetése, nem arra predesztinálták, hogy feleség legyen és semmi egyéb.

- Van köztük, akit csak a szükség sodort a deszkára s nincs más óhajtása, mint hogy feleség legyen és semmi egyéb.

-71-

- Meglehet. Mindenre akad példa.

- Ha az ősrégi előítéletből csak ennyi marad benned...

- Maradt még több is. Megvallom, jobban szeretem a kolostori nevelést, mint a szini-iskoláét. S jobban szeretem, ha a menyasszonyom eddig csak szürkenéné kkel érintkezett, mint ha, akármilyen kevés ideig, csepürágók között élt.

- Ez kényes téma, amelyről a bölcsek sokat vitatkozhatnak. A kolostor se kezeskedhetik érte, hogy menyasszonyodnak csak olyan gondolatai voltak, amelyek óhajtásod szerint valók. E tekintetben mindig misztériummal állsz szemben. Mi az érzésed, mikor ennek a leánynak a tekintete találkozik a tiédde l? Azt gondolod, hogy a tanuló és a vándorló évek foltot hagytak a lelkén?

- Nem, nem gondolom, a vilá gért se. Ha ezt gondolnám, most nyugodtan aludnám s nem diskurálnék veled. Különben ne beszéljünk vándorló évekről, csak vándorló hónapokról.

-72-

- Látod, most értelmesen beszélsz. Folytasd így.

- Jól van, folytatom, mert még nem vagyok készen. Ha színész volnék, nem jutna eszembe, hogy az, akit feleségül ajánlasz, az egész világ tapsát, tehát az egész világ gráciáját kereste, kedvesen mosolygott olyanokra is, akiket ocsmányoknak talált s abból élt, hogy nemcsak az éneke, hanem a megjelenése is kellemes hatást tett. De nem vagyok színész s mindez eszembe

jut. És ha azt, amit előítéletnek mondasz, nem is teszem a magamévá, az bizonyos, hogy arra nézve, aki maga nem színész, nem éppen különös szerencse, ha színésznőt vesz feleségül.

- Mit törődöl vele? Nincs szükséged rá, hogy a boldogulásodat keressed; nem törekszel sehová: a házasságod nem fog akadályozni semmiben. S azt mondtad, nem érdekel, hogy ahhoz, amit téssz, mit szólnak a többiek, a tisztelt publikum, Szilas-Bodrogszegye és az egész világ.

-73-

- Azért a konvenciókat tiszteletben tartom. Ez magam iránt való figyelem s nem hódolat a világnak. A konvenciók: századok bölcsesége; arra nézve tehát, akit köt valami a multhoz: a törvény egy neme. Már pedig én nem vagyok sansculotte.

- Nincs több ellenvetésed?

- Dehogyan nincs. Aki meg akar házasodni, gondoljon a holnapra is. Nem vehetem el ezt a lányt, akármilyen tiszta s akármennyire szeretem, mert nem hozzám való. Nem hozzám való, mert az ő világa nem az én világom és megfordítva. A nő a házasságban az élet teljességét keresi, tehát - a társaságot is. Ezt én nem adhatom meg neki. Ha volna hozzá lelki erőm, hogy le tudjak mondani érte arról a világról, amelyben születtem, nevelkedtem, élek, akkor talán lehetne beszélni a dologról. Az örült lordot, aki egy cirkuszleányért beállott pojácának, értem és bölcs embernek tartom. De nekem ehhez sem kedvem, sem erőm. Maradna, hogy ő áldozza föl értem az egész világát. Meglehet, hajlandó volna rá; de az én világom sohasem lesz az ő világa. Bizonyára tiszteletet tudnék szerezni a feleségemnek, minden viszonyok között; de a tisztelet neki kevés volna és méltán. Rám volna utalva teljesen, mert ha néha elvinném azok közé, akik eddig hozzám tartoztak: sírva jönne velem haza. Sohasem értené meg a hozzám tartozókat, sem azok őt. Lassankint egy kis Péntekké változnék át, egy néha kedvetlen Robinzon szomorú kis Péntekjévé, aki idővel elfelejtené, hogy egyszer olyan szépen tudott mosolyogni, aki csak sírna, egyre sírna. S ki biztosít róla, hogy e sok sírás közepette nem sírná vissza a multat, a boldog, exotikus multat, amikor a kis Péntek a vadonban élt s vígan ugrált a fákon mókusok és bőgő majmok között?!... Aki meg akar házasodni, gondoljon a holnapra is. Én nem akarok megházasodni.

-74-

- De hát mi fog történni? Megmondod neki, hogy nem veheted el?

- Nem, erre nem lesz semmi szükség. Ő érzi mindezt; homályosan, nagyon homályosan, de érzi. S nem fogja kérdezni tőlem, hogy: „No hát, mi lesz?”

-75-

- És aztán?

- Nem tudom.

- Aki igazán szeret, nem okoskodik ennyit, nem gondol minden elképzelhető bölcs dologra, hanem egyszerűen beleugrik a hullámokba, mint Leander. Te nem szereted őt igazán.

- Nem tudom.

- Azt sem tudod, hogy mit akarsz holnap, holnapután?

- Azt sem tudom. És nem törődöm vele, amit még mondhatnál... A gálya megindult és csöndesen halad a vízen lefelé, nem tudom hová.

Behunyta a szemét s egy pillanatig nem gondolt semmire a világon. Mire föltekintett, a másik eltűnt.

A lelkiismeret diszkrét látogató; nem alkalmatlankodik sokáig.

X.

-76-

Délben mindenkinek megbotránkozására, úgy haladtak végig a Fő utca aszfaltján, mintha kettőjükön kívül senki se volna a világon. Akár csak a császárok az ischli promenádon, nem vették észre a járó-kelőket, nyugodtan beszélgettek és sehová se néztek, csak egymásra. A férfi nem igen vette le a szemét a leányról; néha az is föltekintett hozzá a kalapja alól.

És ez a tekintet ilyenforma dolgokat mondott a férfinak, őszintén, nyíltan, az egész sétáló Berény előtt, fényes nappal, délben tizenkettőkor:

- Tudom, hogy nem vehetsz el feleségül. Kár. Nem járnál velem rosszul. De, te nem tehetsz róla, az élet más parancsol. Az élet ostoba. Mért, hogy azok a jó fiúk, akik készek nekünk adni egész szerelmöket, egész sorsukat, a nevüket, meg mindazt, amijök van és amijök nincs, ezek a jó fiúk furcsa, félszeg, bárdolatlan és izléstelen, a legjobb esetben: közönséges lények, akikhez élettársul nem szegődhetünk anélkül, hogy meg ne alázkodjunk a hozzánk hasonlóknak s főképp magunk előtt?! Mért, hogy ezeket a jó fiúkat, ha érdemesek rá, tiszteljük és megbecsüljük, de szeretni nem tudjuk, soha, egy pillanatra sem, nemhogy egy egész életre?! És mért, hogy a vicomte-oknak, a hozzánk való férfiakkal, több eszök van, minthogy megházasodjanak?! Mért, hogy a vicomte-ok csak enyelegnek, tréfálkoznak s aztán tovább állanak?! De hát úgy van. Ki tehet róla?! Te se, én se; inkább az egész világ, amelynek ilyen ostoba a berendezkedése. Kár. Es wär zu schön gewesen; es hat nicht sollen sein. Mindegy. Azért mégis szeretlek. És tudom, hogy te is szeretsz engem. Elszakadhatsz tőlem, más vehetsz feleségül, de halálos ágyadon is eszedbe fogok jutni, mert én vagyok a párod.

-77-

-78-

Mindenki utánuk nézett, aki mellett elmentek. Egy taktusban léptek, mint fiatal férj és feleség, akik először sétálnak végig a Márkus-téren.

Természetesen közömbös dolgokról beszélgettek. Hogyne, mikor az egész piac hallhatta őket! De így beszélgettek akkor is, amikor egyedül voltak.

- A szentjánosi kastély nem kastélyt csak ház, - magyarázta Vidovics. - Még pedig nem is valami díszes épület. Ócska már nagyon s a berendezése a régi jó időket síratja. De szeretek a verandáján ülni, az oleander fák közé bújva, mert már a gyermekkoromban is oleanderek voltak ott...

Mira úgy hallgatta, mintha a mellette menő ember Cintra szépségeit írta volna le színes szavakkal.

Miden érdekelte őket, amit a másik beszélt. Pedig sohase váltottak egy szerelmes szót sem. De nem tréfálkoztak többé; mindig komolyan szóltak egymáshoz.

Sugár Mariskának feltűnt ez a nagy szolidság s egy délelőtt megszólította Vidovics urat, aki éppen indulóban volt hazafelé.

- Feri, jöjjön be hozzám egy kicsit.

Feri szót fogadott és szólt:

- Parancsoljon.

- Dehogyan parancsolok. Inkább rimánkodom. Hallgasson rám, Feri, maga jó fiú. Menjen egy pár hétre a pokolba.

- Maga is jókor küld. Amikor már csak tizenhárom nap a világ.

- Ejnye, be számlálja a napokat!

- Bizony nem tudom, mit fogok azután csinálni.

- Csak addig ne csináljon valami bolondot. Remélem különben, hogy nem fog sikerülni.

- Mi sikerüljön? Nem akarok én semmit.

- No, azt hiszem, nem ijedne meg, ha a kis lány egyszerre csak a nyakába borulna.

- Ne féljen, ez nem fog megtörténni. S ha azt parancsolja, hogy kibeszéljük magunkat erről a tárgyról, engedjen meg egy egészen nyílt szót. Én nem akarom Mirát kedvesemmé tenni. Szeretem, eddig van.

Mariskát nem igen nyugtatta meg ez a kijelentés.

- Hát, tudja, ez szép. Egy cseppet sem hasonlít ugyan magához, de szép. Hanem azért mégis jobb szeretném, ha a búcsúzás és válakozás kritikus idejében magát valahol az ekvátor körül tudnám.

Sugár Mariska olyformán gondolkodott, hogy hasonló veszedelemben a jó szándék rosszabb a rossz szándéknál. Millió és millió vágy kél és hal el, kielégítetlenül. Szűzek szívének pici ajtócskája koronkint tárva van olyanok előtt, akik ezt a titkot nem fogják megtudni soha... A férfi és nő között való örök küzdelemben, aminek végzettségül meg kellene történnie, milliószor és milliószor nem történik meg, véletlenek miatt; a férfi ügyetlen vagy brutális, nem tartja meg a szükséges formalításokat, elmulasztja a kellő időt és ezer meg ezer apró véletlen áll útjába minden szerelemnek... A fenyegetett lány-erénynek nagy ellensége a férfi-akarat, de milliószor megtörténik, hogy a férfi hiába akar. De ha egy férfi meg egy leány elhitetik egymással, hogy nincs mitől tartaniok, mert lemondottak mindenről, csak arról nem, hogy: egymást lássák; ha a férfi azzal áztatja magát is, a lányt is, hogy ő nem akar semmit a világon, csak szeret, punctum, eddig van: akkor a helyzet igazán kétségbeejtő s a szegény lány-erény veszedelme nagyobb, mint bármily donjuani akarat ostromzárja alatt. Ha ezek nem botlanak egymás karja közé, akkor soha senki.

Sugár Mariska őszinte barátja volt a női erénynek s arra a gondolatra, hogy az ő kis művésznője az Apor Ilonkák sorába sülyedhet, valóságos anyai aggodalmakat állott ki.

Mira nem igen iparkodott, hogy eloszlassa ezeket az aggodalmakat.

Olyankor, amikor Lolának próbája volt - s Lola kettőjükért énekelt, reggel, délben, este, - órákig elkalandozott Vidovicscsal, csak úgy, amerikai leányok módjára, Fröhlichné és más enyhítő körülmények nélkül. Ezekről a sétákról néha csak délfelé vetődött haza, de azért soha se tartotta szükségesnek elmondani, hogy merre járt s miért késett el. Lola, aki napokon át nem beszélt hugával, csak Sugár Mariskától hallott egyetmást ezekről a sétákról. Rendesen a város szélén, a szőlős kertek körül látták őket.

Egyszer, általános rémületre, délben sem jelentkezett. Csak estefelé került elő, hidegen köszönt s Lola ijedtségtől és haragtól remegő szavaira röviden annyit mondott, hogy: egyszer s mindenkorra kereken megtagad minden fölvilágosítást.

Ez a harcias nyilatkozat igen megnyugtatta Sugár Mariskát. És jól okoskodott. Nem történt semmi szörnyűség; egy kicsit kocsikáztak s Mira megnézte Szent Jánost.

Reggel még eszük ágában se volt ez a kirándulás. A szentjánosi út táján sétáltak s egyszerre szembe jött velők Vidovicsnak a városi kocsija. A kocsis valami üzenetet hozott az ispántól; egyúttal haza hozta a hintót Szent Jánosról.

Mirának eszébe jutott, hogy jó volna egy kicsit kocsikázni. Városban nőtt leányokra az üres hintó mindig csábító látvány.

- Megtanítom magát hajtani, - szólt Vidovics. - Akarja?

Hogyne akarta volna! Elpirult a szeme fehéréig és a két mélytüzü zafir hirtelen sötétkékre vált.

Felültek a bakra s aztán halló, halló! - repültek előre. Ketten fogták a gyeplőt, Mira megtanult hajtani s észre se vették, Szent-Jánoson voltak.

Szó se lehetett róla, hogy ebédre haza érhessenek.

- Ma már a vendégem lesz, hiába!... s úgy néztek egymásra, mintha valami váratlan boldogság érte volna őket.

Karon fogta s megmutatta neki a házát és a kertjét. Bevitte a legbelső, sötétes szobába is, kinyitotta a zsalugátereket, oda vezette egy arcképhez s így szólt:

- Lássá, ez az én édesanyám.

Mira szinte ijedten állt meg s fölnézett. Az arckép egy nyájas, kékszemű, fiatal asszonyt ábrázolt, aki szeliden pillantott rá. Mirának egyszerre csak megcsuklott a torka s két könnycsepp szökött ki a szeméből. De azért tovább nézte a rég meghalt szép, fiatal asszonyt, aki tisztességben, boldogan viselte a Vidovics nevet és amint nézte, új, meg új könnycseppek csordultak ki a zafirkék szemből.

A másik közelebb hajolt hozzá s gyöngéden, mintha ezzel a mozdulattal mondani akart volna valami szavakkal ki nem mondhatót, megsimogatta azt a szép kis fejet. Most ért hozzá először.

Aztán kézen fogta és kihivta a szobából.

- Most megmutatom a kertet.

- Virágot hozunk neki, - szólt Mira.

És hoztak neki virágot. Mira értett a bokréta-kötéshez s dicsekedve mutatta virágait Vidovicsnak:

- Ugy-e, nemcsak énekelni tudok?

Aztán karonfogva sétáltak az orgonabokrok között. Vidovics megvendégelte látogatóját, mintha Sába királynőjét fogadta volna. Majd újra kimentek a kertbe és semmiségeket beszéltek.

Aztán, mikor észre vették, hogy ideje visszafordulniok, megint felültek a kocsira és haza hajtottak.

Aztán: magukkal hozták az orgona-illat emlékét. Aztán, nem történt semmi. Éppen semmi.

XI.

Ekközben rohanva közeledett az óra, amelyben el kellett válniok. Már csak egy pár napjuk volt. Számlálták: öt nap, négy nap... s aztán nem látják egymást többé.

Egyre halkabban, egyre gyöngédebben s egyre kevesebbet beszéltek.

De minduntalan együtt voltak, amikor lehetett; s ha ajkukon megszakadt a szó, beszélt a szemök. Úgy nézték egymást, mint ahogy a kedves halottunkat nézzük, akire nemsokára ráborítják a koporsó fedelét. A szem nem tud betelni az elköltöző látásával; mintha föl akarná színi, mintha örökre magához akarná ölelni a drága vonásokat. Aztán szól hozzá: üres, tehetetlen, hiábavaló búcsuszavakat.

A férfi tekintete ezt mondta:

- Hát elszakadsz tőlem, édes virágom? Hát igazán meg kell lennie? Elméssz, itt hagysz s igyekezzelek elfelejteni? Négy nap s ne lássalak többet soha!

A lányé így felelt:

- Hát vége, igazán vége? El kell búcsuznom tőled mindörökre? Megnyugodjam benne, hogy: egyszer volt, hol nem volt?... Négy nap s azt mondjam magamban: „eh, álom volt csupán“!?...

Amaz folytatta:

- Négy nap és meghaltam Neked! Nem látlak többé és a világ tovább forog. A nap ide süt a piacra, a borbély jó reggelt kíván és én járok-kelek, mint azelőtt. Beülök a kávéházba, biliárdozni a tiszt urakkal, délfelé eldiskurálok a tűzoltó-főparancsnokkal és nevetgélni fogunk: Hehehe!...

Éjjel, a Metropoleban, nagyokat iszom s ha igen elfog a csömör, kimegyek megnézni a birkáimat, oda, ahol Te orgonát tűztél a kebledre. Aztán, jövőre, új emberek jönnek, új multság kezdődik s én megint csak udvarolgatni fogok az új színésznőknek, utóbb már csak álmodok rólad, amikor nagyon sokat ittam s néha azt kérdezem magamtól, hogy: én vagyok-e én, vagy már régen letettek jó mélyre, a földbe (akkor, mikor Téged elszakítottak tőlem) s már csak a sírban álmodom mindezt: a borbélyt, a tűzoltó-főparancsnokot s az új színésznőket?!... És mégis így lesz, mert úgy látszik, ez a végzetünk. Elméssz, vissza se jössz s én összekulcsolom a kezem, mintha máris el volnék temetve. Elveszítelek örökre s talán jobb is lesz, ha soha se látjuk egymást többé, mert ha esztendőnk múltán véletlenül találkozunk, meglehet, el se hisszük, hogy: „Ez az, akit szerettünk s akinek megholt mását szeretjük és szeretni fogjuk per saecula saeculorum, az örökkévalóságban keresztül!...” Elveszítelek, pedig földemet és birkáimat, ezt a sok embert mind, az egész világot, a napsütést és a föld minden orgonavirágát, meg az egész hosszú lézengést, ami rám vár, odadnám érte, hogy egyszer, egyetlen egyszer a karomba zárhassalak!

S a lány odaadó, meleg tekintete szomoruan felelt:

- Négy nap és meghaltam neked! El fogod feledni kis Mirádat s a világ tovább forog. Azután is fel fogok kelni reggel hét órakor, mint engedelmes jó leányhoz illik, elmegyek a próbára, benézek a varrónőhöz s tanácskozom vele, milyen szövetből csináltassam az új princesse-ruhám, este előveszem a bécsi rongyot s felöltözöm spanyol szobaleánynak, aztán énekelek, néha jól, néha rosszul s közben nyájasan beszélgetek a városi tanácsos és szerkesztő urakkal... Éjjel, Rád gondolok s csak sokára alszom el; de korán ébredek fel s reggel felé előveszem a kézi tükroimet: nem fogytam-e meg, rám ismernél-e még? Aztán, egyik városból a másikba vetődünk, keresem a dicsőséget, de nem találok egyebet, csak: új arcokat s a régi küzködést... Egyszer egy hervadt arcú színésznőt látok a tükroimben, egy pillanat alatt megértem, hogy az élet milyen rettenetes, milyen igazságtalan, milyen ostoba s ha véletlenül egyedül leszek, keservesen megsiratok egy Mira nevű kis leányt, akit jól ismertem s aki a forró ölelések egy egész világát hordta kicsi szívében. Óh mint fogom siratni gömbölyű kis karomat, ragyogó szememet s egész elveszített életemet!... És mégis így lesz, mert, úgy látszik, ez a végzetünk. Elválnak, soha se is találkozunk többé s talán jobb, hogy nem találkozunk. Elveszítelek örökre, pedig az álmodott dicsőséget, ezer meg ezer asszony irigy tekintetét, a gyémántcollier-kat s királynők kegyes mosolyát, a jólétet s a teljesített kötelesség öntudatát, hercegek hódolatát s a szívek mélyéről feltörő lelkesedés mámorító zaját, az egész világot, mindenemet odaadnám érte, hogy egyszer, egyetlen egyszer magadhoz szoríts!

És alighanem megértették egymást, mert sokáig meg tudtak lenni minden szó nélkül. Így ültek szemközt, kéz kézben, az illetlenségig összebujva, belemerülve egymás tekintetébe, nézve a másik szempár ragyogását, mely már szomorú volt, mint az északsarki napé augusztusban, kevéssel a harmadfélszáz napos, hideg, hosszú éjszaka előtt.

Liaisonjuk abból állott, hogy a lány ott hagyta kezét a férfiában. De Vidovics nem emlékezett rá, hogy szerelmi dekameronja oly gyönyörűséget szerzett volna neki, mint az az érzés, mely most borzongatta meg, amikor hozzáért ehhez a puha kis kézhez. Félve, szinte remegve nyult hozzá, mint mi egy pólyás kis baba selymes pici ujjaihoz, melyeknek még másvilági patyolatát aggódba érintjük meg öreg kezünkkel, mely megmoshatatlan, mint a Lady Macbeth-é.

Ezt az utolsó néhány édes kettőst már a Lola engedékenységének köszönhették. Lola, vagy tíz nappal a szezon vége előtt, megszüntette azt a tilalmat, mely Vidovicsot számkivetette volt Giroflé és Girofla közös hajlékából. Úgy gondolkodott: jobb lesz, ha elbujnak, mintha örökkön az utcán látják őket. S minél közelebb jutottak ahhoz a naphoz, melyet a színlapok a végbúcsu napjául kiáltottak ki, Lola annál nyugodtabban tekintett a jövő elé. Mirának a komolysága és búsongása eloszlatta az aggodalmait s már szinte irigyelni kezdte hugától ezt a kedves és jelentéktelen románcot.

A másik kettő élt az engedelemmel abba hagyott minden titkolózást. Nem tárgyalták szomorúságukat a többiek előtt, de nem is törődtek vele, hogy mit gondolnak róluk.

Természetesen csak nyitott ablakok és kitárt ajtók mellett láthatták egymást. Jártak-keltek körülöttük, és néha beszélniök kellett, a galéria kedvéért. Ilyenkor mindig ugyanazt a tárgyat fejtegették.

- Mondja, édes kis Mirám, - szólt Vidovics, - tegyük föl... Tudja, csak azért kérdem, mert minden érdekel, amit gondol... Ha egy nap, nem, nem mondom, hogy elvesztené a hangját... igen, ez borzasztó volna... de például, ha az édesatyja így szólna magához: „Szeretném, hogy férjhez menj. Ahhoz, akihez akarsz...” És mondjuk, maga örömmel hallaná ezeket a szavakat, mert vonzódnék valakihez, aki megjelenék és így szólna: „Jöttem érted.” De ez bolond ember volna és így folytatná: „Válassz köztém és a színpad között...” Le tudna-e mondani a tapsokról, a bizonytalan vagy bizonyos jövőről, a hírnévről, arról, hogy egész környezete imádja, arról, hogy énekelhessen, mint ahogy a pacsirta énekel?!... Le tudna-e mondani minderről valakiért, aki jobban szeretné magát, mint egész környezete együtt véve, s akit maga is szeretne egy kicsit?!... És hogyha igent mondana neki, mit gondol, soha se sírná vissza a szerepeit, az öltözködés órájának édes izgatottságát, a tapsvihart, s mit tudom én mit?

Mira szomoruan mosolygott.

- Mennyi *volna!* - felelt. - Legelőször is nem fog jelentkezni senki, aki így szólhatna hozzám: „Jöttem érted.” Nem fog jelentkezni soha, mert nem lehet az... Aztán a papa sohase beszélne így, jöhetne akárki... A papa abban a képzelődésben él, hogy két kis Pattit nevelt fel. Maga nem

ismeri a papát; egy kedves, jó, nagy gyerek, aki igazi művész, ízről-ízre művész. Némelyek megítélik őt, mert nem dolgozza agyon magát, segítséget fogad el Lolától s néha hónapokig úgy tesz, mintha semmit se csinálna. Pedig mialatt egész délutánokon elüldögél a zeneművészek körének játék-szobájában, azalatt is gondolkozik s teremt. Remekműveket írni nem lehet mindennap, nem igaz? S ő gyönyörű oratóriumokat ír, csudaszépeket, amelyeket csak az igazi zenészek értenek meg, tehát igen kevesen. Ezért nem ismerték fel soha a papa óriási, rendkívüli talentumát; mi még nem vagyunk annyira... Ő már beletörődött abba, hogy amíg él, csak egy kis kör méltányolja... az, hogy nem tehetett szert világhírré, bánatossá, fáradttá tette, de nem csüggesztette el. Kárpótlást talál abban a gondolatban, hogy mi ketten előbb-utóbb valóra váltjuk az élethez fűzött reményeit. Ugy-e, kötelességünk: mindent megtenni, ami tőlünk telik, hogy ha csalatkozik is a várakozásában, legalább bennünk ne csalatkozzék?! Ugy-e nem is gondolkozhatom erről a dologról, hisz nem okozhatok neki egy egész életre való roppant szomorúságot?! Ha akármikor, akármilyen, elhagynám a színpadot, ez iszonyu csapás volna rá nézve. Ne is beszéljünk hát erről. Úgy se tudnék magának felelni. Nem gondoltam rá soha. Nem tudom. Nem ismerem magamat. Néha olyan ellentmondásokat találok a lelkemben, amelyekre nincsen, nem lehet magyarázat. Vannak óráim, amikor hóbortos vagyok s ilyenkor azt képzelem: „Lám, milyen jó, hogy színésznővé lettem!” Máskor unom ezt az életet s gyűlöletesnek találok a világot, amelyben élnem, halmom kell. A siker, mint azok a szép, kék bodrogi hegyek, annál messzibbnek tetszik, minél inkább töröm magamat feléje. S minél tovább élek ezek közt a füstös, szennyesszájú, érthetetlenül vidám emberek között, akik cigánytársaim, annál kevésbé tudom megszokni őket. Nem tudom, hogy volna jó, csak azt tudom, hogy így nem jól van. Meglehet amúgy még rosszabbul volna. Mindössze annyit mondhatok magának, hogy irigylem azokat az asszonyokat, akik egy embernek élnek.

-95-

Ez az utóbbi pár szó is elég volt rá, hogy szeget üssön a Vidovics fejébe.

De elkövetkezett az utolsó nap is.

Mira csak előtte való este, a szezont befejező előadáson búcsuzott el a közönségtől. Attól fogva már nem lehetnek egyedül. Másnap délelőtt pakolnak s délben már indul a vonat.

Vidovics kikönyörögte, hogy az utolsó délutánt együtt fogják tölteni. Nem otthon, Lola, Fröhlichné, Sugár Mariska és a cselédleányok előtt, hanem az orgona- virágok között, egyedül. Délben kiszöknek Szent-Jánosra s csak hat órákor jönnek haza, az előadásra. Mira beleegyezett.

-97-

A kocsikinn várta őket a szőlős kerteknél. Mikor Lola haza ért a próbáról, már kinn voltak a pusztán.

Ha rendre elmondanám, mit beszélgettek e siralomházi órákban, tartok tőle, fölötte untatnám a türelmes olvasót. Búcsuzó szerelmesek sok gyerekséget tudnak egymásnak mondani, ami harmadik személyek előtt csupa együgyűségnek tetszik. Ők úgy érzik, hogy ez az együgyűség többet ér minden bölcseségnél a világon.

Egész délután arról beszéltek, hogy írni fognak egymásnak. Mirát először meglepte ez a kérdés.

- Írni? Miért? Nem, ne írjon. Fájni fog, ha egyre ritkábban s egyre kevesebbet ír.

- Felelni fog, ha írok? - kérdezte újra Vidovics.

Nagynehezen megegyeztek, hogy igenis levelezni fognak. Aztán egy pár pillanat múlva észrevették, hogy idejük lejárt.

- Hajts, de gyorsan, hogy hat órára a városban legyünk! - szólt Vidovics a kocsishoz.

-98-

És ismét nem történt semmi.

Csak akkor hajolt közelebb a lányhoz, mikor a gyertyánfa-alléából kiérve, megpillantotta a nagy templom s a külső város házainak körvonalait. Pár perc óta hallgattak s csak most vette észre, hogy Mira könnyezik.

És ajkuk összeforrott.

Néhány pillanat múlva már a városban voltak. Leszálltak s Vidovics haza küldte a kocsist.

Elkísérte a lányt a színházig s útközben nem tudott egyebet mondani neki, csak ezt a pár szót:

- Mindjárt felel, ha írok?

- Mindjárt felelek, ha ír.

A színház közelében Mira megállt s a kezét nyújtotta neki.

- Isten veled, Te édes! - szólt halkán és mosolyogni próbált.

- Isten veled, Te drága! - felelt a másik, olyan hangon, mintha imádkozott volna.

-99-

Elváltak. A lány lassan előre ment a színház kis ajtajáig s onnan visszanézett. Vidovics ott állt, egy helyben, ahol elbúcsuztak s nem vette le róla a tekintetét.

Még egyszer intett neki, még egyszer köszöntötték egymást, aztán bement a vigasságnak szentelt palotába.

Vidovics valami affélét érzett, mintha hirtelen fejbe kollintották volna.

A búcsu-előadás sok zaj és éljenzés között, de kivételesen minden botrány nélkül folyt le. A Haller-lányoknak nem voltak vetélytársaik; a szokásos tüntetésre és ellen-tüntetésre nem nyílt alkalom.

Hogy Vidovics elárasztotta a színházat Nizzából hozott virágokkal, azt mindenki természetesnek találta. Az egész közönség meg volt győződve róla, hogy Mira a kedvese Vidovicsnak s azért a virágokat a huszártisztektől kezdve a karzat publikumáig minden néző helyeselte.

-100-

Másnap, Sugár Mariska társaságában, kikísérte őket a vasúthoz. Feladta a podgyászkat, megváltotta mérsékelt áru, másodosztályu jegyeiket, beszámolt Lolának a visszajáró pénzzel s mikor beszálltak a kupéba, szerencsés utazást kívánt nekik.

A vonat megindult. Még egyszer köszönt; a lányok és Fröhlichné a zsebkendőikkel integettek Sugár Mariskának. Mira az ajkához emelte a kezét, és Sugár Mariska mosolyogva szólt:

- Ez aligha nekem szól.

És amint arra fordult, álmélkodva látta, hogy Vidovics sápadt és komoly, mint a halál.

- Ejnye, ejnye, ejnye, - szólt Sugár Mariska, - be komoly lett egyszerre! Így még nem láttam magát!

- Operette-figura vagyok, ugy-e? - kérdezte Vidovics.

Sugár Mariska félig tréfásan, félig komolyan vágasztalta:

- Hagyja el, Feri, megesett ez már okosabb emberekkel is!

-101-

Amaz nem felelt.

Gyalog mentek vissza a városba s míg megkerülték a pályaház előtt álldogáló kocsikat, mind a ketten hallgattak. A sétatérhez érve, Sugár Mariska rátekintett a fátyola alól. Úgy hallgatott az most is, mintha az orra vére folynék.

- Helyes kis személy volt, az igaz - merengett Sugár Mariska, olyanforma hangon, ahogy a temetőből hazatérők beszélgetnek az elköltözőttről. - Szép, kedves teremtés s ami nem utolsó dolog: jó, derék leány. Hanem azért ne féljen Feri, az efféle gyász nem tart sokáig. Úgy látszik, maga még soha sem volt szerelmes s most azt hiszi, hogy ami nagyon fáj, azt csak sokára hever ki az ember. Ördögöt!... Olyan ez, mint amikor jól odavágjuk a könnyökünket valahová. Az első pillanatban majd kiugrik a szemünk a fájdalomtól s egy perc múlva már elfelejtjük, hogy az előbb megütöttük magunkat. Ma még azt képzelem, hogy mindjárt kiszakad a szíve, pedig dehogy! Ez csak: az ifjuság. Szinte látom magát a jövő szezomban, egy új csillag mellett, aki remélhetőleg más fajtából való lesz. Hála Istennek, tavaszt nem csak egyet ad a bölcs természet; az olyan legényeknek, mint maga, ad tizet, huszat, huszonötöt is.

-102-

- Tartok tőle, - szólt Vidovics, - hogy nekem csak ez az egy volt.

- Akkor hát mért nem veszi el feleségül?

Vidovics előbb egy fejmozdulattal felelt; mintha bosszantotta volna a kérdés. Aztán igyekezett megmagyarázni, amit Sugár Mariska nem értett.

- Mert a gyógyító szer rosszabb volna a betegségnél. Mert kiszámíthatatlan bajoknak rohannék eléje s mert ő még drágábban fizetné meg ezt a mulatságot. Mert neki nem adhatnám meg azt a társadalmi helyzetet, amely a feleségemnek dukál. Mert a világrend, elég oktanul, nem engedi meg, hogy elvegyem. Szóval, az ember nem azt teszi, amit szeretne, hanem azt, amit lehet.

- És ez... nem lehet?...

-103-

- Elképzelheti, hogy nem lehet.

- Lássá, már is magához tért! Egy hét múlva túl lesz a krízisen. A jövő szezomban, ha szemrevaló soubrette-et kapunk, már elfelejtette az egész históriát.

- Kívánom, hogy jó próféta legyen, - felelt Vidovics.

Aztán megint szótlánul haladt a szép asszony mellett. Mariska nem zavarta; hadd álmodozzék arról, ami elmúlt! De gyakran rápillantott: szinte kíváncsian nézte, mintha csak most ismerné meg igazán. Mariska tapasztalt asszony volt; látott már egyetmást s a Berényben lejátszóó események nem igen érdekelték. De két dolgot soha se unak meg a tapasztalt asszonyok. Az igazi gyémántot és az igazi szerelmest. Ha a másé is.

Furcsa dolog ez. A tapasztalt asszony ilyenkor mosolyogva nézi a lefőzött fiatalembert. „Szegény, ez ki van készítve!” - szól magában, látván, hogy amaz hiába iparkodik megőrizni a contenance-ot, mégis csak lehorgasztja az orrát. Nincs kellemesebb, mint részvétellel nézni a legyőzött ellenséget s a tapasztalt asszony kiveszi részét a női gyöngeség diadalából. Szánakozni mindig jól esik; ez a büszkélkedés legdiszkrétebb formája. De még jobb szánni azt, akit még gyötör az a baj, amelyet mi már megláboltunk. A tapasztalt asszony tudja, hogy az ember nem hal bele a nagy csapásokba, csak az apró nyomorúságokba, mert mindnyájan hasonlítunk Hatto érsekhez, akit az egerek öltek meg. Tudja azt is, hogy egy kis himlő még nem nagy veszedelem. Csak be kell takarni a fiut s rá kell parancsolni, hogy ne vakarózzék. A tapasztalt asszony

-104-

mindamellettt újra meg újra elcsudálkozik a természet rendelésén: „Milyen furcsa betegség, Istenem! Milyen furcsa betegség!”... Ápolgatja a türelmetlen fickót; ez asszonyi kötelesség. Biztatja, hogy feküdjék szép csöndesen; lám, a másik jól viseli magát, a jövő héten már meg fog gyógyulni. Magában pedig nevet mind a kettőjükön: „Milyen gyerekek! Istenem, milyen gyerekek!...” És irigyli, nagyon irigyli őket.

-105-

- Hol lesz ma délután? - kérdezte, mikor elbúcsúztak egymástól.
- Kimegyek Szent-Jánosra.
- Ott rá se fognak ismerni magára. Olyan régen nem látták.

Nem mondta el, hogy tegnap is kinn volt, csak azt felelte:

- Ezentúl gyakrabban fognak látni.

Úgy cselekedett, ahogy ígérte. Délután kihajtatott s kint maradt éjszakára is. Odakinn azt hitték, hogy megbolondult. Ez a gyanu nem volt minden alap nélkül való. Olyan különös viseletet tanusított, hogy az ispánjának Vidovics Nácit juttatta eszébe, aki mielőtt Döblingbe került, cukrot vettetett a krumpliföldbe s mezitláb szaladgált a tanyán, azt adván okul, hogy a cipóviselet nem egészséges. A népes Vidovics-családban mindenre találkozott példa.

Feri úr ilyenforma ötletekkel lepte meg az ispánt. Ahogy leszállt a kocsiról, kijelentette, hogy be akarja járni a gazdaságot. Az ispán épp a méhesben ült s a *Religió*-t olvasta.

-106-

- Mit olvas? - kérdezte Feri úr.

- A *Religió*-t.

- Nem hittem volna, hogy ilyen szent ember.

- Nem ájtatosságból teszem, tekintetes úr. Inkább atheista volnék, vagy micsoda. De hát a faluba nem jár egyéb nyomtatott papiros. Ezt is a főtisztelendő úrtól kapom, aki meg akar téríteni.

- No és sikerül a dolog?

- Nem mondhatnám, de így könnyebben elalszik az ember.

- Ön bölcs férfit, Schmied úr.

Schmied úr erre beszámolt a gazdaságban történetekkel s szomorúan lógatta a fejét, mint káros gazda szokta. Itt is, ott is csak a baj meg a hiábavaló vesződés.

Feri úr végighallgatta s mindenre csak azt mondta:

- Persze, persze.

-107-

Schmied úr azt várta, hogy most már bejárják a tanyát, a földesúr azonban egyszerre más gondolt.

- Őszintén szólván, kedves Schmied úr, úgy veszem észre, hogy mindez engem egy cseppet se érdekel. Hanem tudja mit, jöjjön be velem az irodába, hűtessünk be egy pár üveg szóдавизet, hozassunk valahonnan egy pakli kártyát, s játszszunk máriást.

Schmied úr eleinte azt hitte, hogy Feri úr csúfolódik, s ezzel csak azt akarja mondani, hogy a sok kárt a Schmied úr tétlenségének tulajdonítja. De Feri úr nem tréfált; egész komolyan elnyert tőle tizenkét krajcárt. Aztán meghívta vacsorára s éjfélig elbeszélgetett vele a béresekről meg a tanyai lányokról. Schmied úr majd eldült az álmodástól.

Végre éjfél tájban megszabadult. Búcsuzóul azonban elpanaszolta, hogy az egész községben, de különösen a pusztán igen elharapózott a vadházasság s már-már a próbaházasság is nagyon divatosá kezd válni. Úgy találta, hogy a papnak igaza van; ideje volna valamit tenni a dologban.

-108-

Feri urat hidegen hagyta, hogy Szent-Jánoson az erkölcs ilyen súlyosan megrövidült.

- Hagyja békében szegényeket, - szólt. - Úgyis elég bajuk van.

Schmied úr elment s alig hogy kiért a kastélyból, már aludt. Sejtelve se volt róla, miképpen került az ágyába.

Hajnalban felköltötték, mert ki kellett nézni a majorba. Mikor éppen fel akart ülni a kocsiba, egy legény állított be hozzá, aki a kastélyból jött.

- Tisztelteti a tekintetes úr a tekintetes urat; szépen kéri, tessék átküldeni egy kicsit az ujságot.

- Micsoda ujságot?

- Amit a méhesben tetszett olvasni.

- Hát már fenn van a tekintetes úr?

- Fenn az. Egész éjszaka kinn sétált a kertben.

- Hm. No hát, fiam, itt az ujság; vigyed.

-109-

Feri úr csakugyan ébren töltötte az éjszakát. Mikor magára maradt, elővette kedves regényét, a *Notre coeurt*-t, s olvasni kezdett. De André Mariolle esete ez egyszer idegessé tette. Félre tette a könyvet s kiment az orgonák közé. Ott járkált, míg egyszer csak észrevette, hogy virrad. Úgy gondolta, hogy jó lesz lefeküdni. De már nem jött a szemére álom.

Mikor Schmied úr haza jött a majorból, Feri urat már útra készen találta.

- Látom, - szólt, - hogy minden rendben van, s hogy én rám itt semmi szükség. Hát Isten áldja meg, Schmied úr.

Az ispán fejcsóválva nézett utána.

- Kijött, - beszélte később a szentjánosi papnak, - elolvasta a *Religiót*, leült velem máriást játszani, áldását adta az összes vadházasságokra s aztán haza ment. Az öreg Náci is így kezdte, szegény.

Feri úr a városban se viselkedett logikusabban, mint a pusztáján. Az éjszakákat áttivornyázta s egész nap biliárdozott. Máskor a regényolvasásra adta magát, néha meg mintha agyon akarta volna lovagolni a jámbor Calvadost. Társaságba nem járt s még az utcán is kikerülte asszony és leányismerőseit.

- Mi ütött hozzád, hogy egyszerre ilyen asszonygyűlölő lettél? - kérdezte tőle Cipriáni.

- Nem tudok beszélni velök, mert unom őket. Hidd el, ők sem törődnének velem, ha egyet gondolnék s elvinném a Ditrich leányát, aki ott megy a postaépület előtt. Pedig nagyon derék leány, a szeme szép, mert vörösés tűzben ég, a lába rendkívül formás, mindenképpen különb, mint akármelyikük s nem tehet róla, hogy az apja mazsolaszőlőt árul.

Két hét mulva eltűnt a városból s nem látták esztendőig.

XII.

Ahogy a vonat megindult, Lola meglöbögötte batisztkendőjét, mosolyogva köszönt Sugár Mariskának, aztán visszaült a helyére s elégedetten szólt:

- Végre!

Csak ezt az egy szót mondta, de a hangja sokat fejezett ki. S ebben az egy szóban benne volt az is, amit elhallgatott:

- Adieu, kedves Vidovics úr, a soha viszont nem látásra! Ön igen sok bosszúságot okozott nekem, de megbocsátok önnek. A rossz álomnak vége; nem haragszom tovább.

Mira nem felelt; mintha nem is hallotta volna, amit testvére mondott. Ott maradt az ablak mellett; le se ült, úgy nézett ki tovább, mintha nem tudná, hogy mi történik vele.

A vonat kirobogott az állomásról; elhagyta a vasuti épületeket, az őrházat, a külső város parasztházait, a szőlős kerteket. Lola elővette angol regényét, s olvasni kezdett; Fröhlichné sóhajtott, nem tudni miért, aztán oda támasztotta fejét a női szakasz kopott bőrvánkosára. Két perc mulva már aludt.

Mira csak nem mozdult az ablak mellől. A halmok és a homokbuckák rendre eltűnedezték a szeme elől; kiértek a mezőre. Messze, dél felé, a pusztaságban valami fekete foltot látott; egy fasornak a szélét. Az ott Szent-János.

- Talán már leülhetnél, - szólt Lola.

Mira mozdulatlan maradt, s nem vette le szemét a fekete foltról. Elmaradt az is. A vonat elhagyta a furcsa város határát.

Mira leült a helyére. Hátra vetette fejét a diván bőrpárnájára és becsukta a szemét.

Az egész úton nem szólt egy szót se. Lola is csak rövid és száraz megjegyzéseket tett, amikor a körülmények éppen megkövetelték. Szerencsére Fröhlichné annyit sápítózott, hogy ez mindnyájuk előtt társalgásnak tűnt föl.

Esti hét óra lehetett, mire megérkeztek új állomáshelyökre, egy felsővidéki nagyvárosba, ahol más, csöndesebb élet várt rájuk. Már a pályaudvar környékén meglátszott, hogy újra Európában vannak, ahol az emberek nem törődnek egymással, még a színésznőkkel se.

Egy másodrangú fogadóban szálltak meg. Toilette-et csináltak s lementek az ebédlőbe. A szűk, homályos terem utasokkal volt tele, akik csöndes beszélgetésekkel kevés vizet zavartak. Mira mintha egy kissé magához tért volna. De alig evett s bágyadtan nézegetett körül, mint aki most kelt föl valami súlyos betegségből.

Reggel kibéreltek egy sötét udvari szobát, a színházhoz legközelebb eső, ócska, komor ház első emeletén. Ahogy beköltöztek, Lola azonnal zongorához ült; Lola mindig tanult. Fröhlichné, egy kis beszélgetésre, átment a háziasszonyhoz, egy rosszképű, kanccsal öregasszonyhoz, aki a mozgása és beszédmódja után ítélve, sokáig élhetett együtt egy szigorú, de becsületes dragonyos-

őrmesterrel. Az öreg hölgy a pántlikáit vasalta, s közben megvallotta Fröhlichnének, hogy bármennyire tiszteli a művészetet, az ő lakásán nem lehet pezsgős vacsorákat csapni. Mira ezalatt kiválasztott magának egy kis kuckót, előszedte a holmiját s egy viaszosvászonnal borított, sánta kis asztalra kirakta a levélpapírjait.

Harmadnap már próbára mentek. Időközben megérkezett az egész társulat s próba után az igazgató megkezdte a félhavi gázsi kiosztását. Az igazgató igen derék ember volt. Gyöngyvirággal kedveskedett Mirának s kijelentette neki, hogy ámbátor Mira az elmúlt félhónapban négy próbáról késett el, mindössze nyolc forintot von le a fizetéséből.

-115-

- Magára nem tudok haragudni, - szólt s nyájasan szorította meg az átnyujtott hatvankét forintot.

Negyednap megkezdődtek az előadások. Nem játszottak, de ők is ott akartak lenni a megnyitón. Mikor az utolsó felvonás előtt lejöttek a színészpáholyból, Mira beszólt a színház kapusához:

- Nem jött levelem?

- Kitől vársz levelet? - kérdezte Lola megütközve, rideg, szinte ellenséges hangon, melyből kiértzett a hirtelen megbotránkozás.

Mira a szemébe nézett testvérének.

- Tőle, - felelt büszkén.

De nem jött levele.

Nem jött aznap, nem jött másnap, harmadnap se jött. Naponkint kétszer is tudakozódott; hiába. Lola nem titkolt elégtelenséggel nézte huga csalódott arcát. Mira egyre levertebben tért haza a színházból s otthon órákig elnézte a szűk, pusztá, szomorú, kis udvart.

-116-

- Hol jár az eszed? Olyan vagy már, mint a penészvirág, - szólt Lola.

Nem felelt. De azután is minduntalan besurrant a kapus fülkéjébe.

- Kérem szépen, nem jött levelem?

Napról-napra félénkebben, napról-napra halkabban kérdezte s kérdő kis arcocskája napról-napra sápadtabbnak és kisebbnek tűnt föl a kapus előtt. Utóbb már csak a tekintetében égett a kérdés:

- Nem jött? Ma se jött?

Vége nem merte kérdezni többé.

Alig két hét alatt nagyon megváltozott. Az arca megfakult, a tekintete elbágyadt s olyan csüggedten járt az utcán, mint egy kis öreg. Mintha a hangja is veszített volna a csengéséből. Szótlanul végezte a dolgát, készségesen engedelmeskedett a rendezőnek, a karmesternek, Lolának, egész környezetének, de mint egy szomorú, jó kis gyermek, aki az intézet komor falai közt folyvást az elhagyott rétre gondol. Otthon naphosszat elüldögélt valami kicsinyes női munka mellett, „igen“-nel és „nem“-mel felelgetett, ha kérdezték, szeliden, mint azelőtt, mikor még nem vették el az eszét, de végtelenül búsan, mint aki kötelességből elhatározta, hogy el fog viselni valamit, ami megmásíthatatlan.

-117-

Olyan bánatos, olyan fakó és olyan hangtalan volt, mint egy beteg kanári.

- Ez a lemondás időszaka, - szólt magában Lola, aki igen sok angol regényt olvasott s emberismeret dolgában tizenégy esztendő óta tekintélynek tartotta magát. - A kríziseknek már vége; következik: a csöndes megadás. Két hét múlva már mosolyogni fog. Eleinte egy kicsit szomorúan fog mosolyogni, de ne legyünk türelmetlenek. Egpár jókedvű ember ismeretsége nemsokára befejezi a kúrát s őszre majd csak elfelejtjük a berényi Céladon kackiás bajuszát...

De Lola korán örült.

Egy este, mialatt Mira a *Rip Van Winkle* Lisbeth-jét énekelte, Lola a szinfalak között beszélgetett az igazgatóval.

-118-

- A kicsi teli házakat csinál, - örvendezett az áldozatra kész vállalkozó, akinek már jó ideje nem kellett megválnia aranyórájától. Nézzen csak ki, milyen zsúfolt házunk van!...

Lolát érdekelte ez a nem mindennapi ujság s fölvonásközben kitekintett a függöny kukucskálólyukán.

Pillantása legelőbb is egy üres páholyra tévedt. Köröskörül nagy közönség ült. A zenekar már visszaszólította a folyosón sétálókat; némelyik rekeszben hatan is szorongtak.

- Csak egyetlen üres páholyt látok, - szólt az igazgatóhoz.

- Nem, ott is ülnek, - felelt a vidéki opera megteremtője, - eladtuk valamennyit.

Lolát, maga sem tudta miért, kíváncsivá tette ez az üresség. Tekintete harmadszor is visszatért oda s egyszerre észre vette, hogy a páholy mélyén egy magas férfialak emelkedik föl.

Egy magános férfi, aki elbúvik a közönség elől! Nem láthatta a rejtőzködő arcot s mégis

-119-

megrezzent. Valami olyanformát érzett, mint aki a tengeren csónakázva, hirtelen fekete árnyéket pillant meg a vízen, első jelét ama viharoknak, melyek váratlanul törnek ki.

Mikor előadás után megindultak hazafelé, az utcára érve körültekintett. És úgy rémlett neki, mintha vagy húsz lépésnyire, a legközelebbi utca-lámpásnál, ugyanazt a sötét férfi-alakot látná.

- Eh, bolondság! - szólta magában.

Másnap a férfi-alak nem mutatkozott, de harmadnap, délután három órakor, Mira próbára ment és többé nem jött vissza.

Hogy mi történt ezen a napon, Lola soha sem tudta meg egészen.

XIII.

-120-

Ez történt:

Vidovics, két nappal előbb, este hét óra tájban szállt le a vonatról. Behajtatott a *Nemzeti Szálló*-ba, átöltözött s aztán lesétált a főtérrre.

Hamarosan megtalálta, amit keresett. A legközelebbi utca-sarkon ott vereslett a szinlap, mely tudtul adta mindenknek, hogy a nyári szinkörben ma *Rip Van Winkle*, vagy: *a hétalvó szabad vadász* adatik, közkívánatra és bérletszünetben.

Átfutotta a szereplők névsorát s megtudta, amit tudni akart. Ott állott, hogy Lisbeth-et s a kékhegyek szellemét Haller M. adja. Vidovics valami ütés-félét érzett a szíve táján, mikor ezt az M. betűt meglátta.

-121-

Szinte áhítatosan betűzte végig a bolond szinlapot; hátha megtud még valamit, ami érdekli. S csakugyan, a szinlap alján a következő sorokat találta:

„Szombaton, e szinpadon először, új diszletekkel és bengáli tűzzel: *Hoffmann meséi*, vagy: *az ördögös hegedüs* adatik. Ez alkalommal Olympia, Antonia és Stella hármass szerepét Haller M. domborítja.”

Visszament a szállóba s elküldte a szolgát jegyért. Jobban szeretne volna, ha nem a szinpadon találja meg kis Miráját, de már nem tudott várni másnap reggelig.

Lolával tudniillik semmi áron nem akart találkozni.

E történet nótáriusa nagyon óhajtana, ha a türelmes olvasó nem itélné meg tülön-tül szigoruan elbeszélésünk hőjét. Azért ehelyütt, különös tekintettel a következőkre, sietve jegyzi meg, hogy Vidovics úr, a vásáros-berényi szabad vadász, nem rossz szándékokkal kereste föl énekes kis Lisbethjét. Hetek óta lázban volt; nem tudott meglenni tovább édesszáju szerelmese, a szép kis szűz nélkül, aki neki virágzik s érte hervad, nem tudott meglenni nélküle és maga se tudta, mit fog csinálni.

-122-

Hanem azért nem ment el egészen az esze s azzal tisztában volt, hogy ha nem akar Miráról végképpen lemondani, Lola előtt nem szabad mutatkoznia.

Bebujt tehát egy páholymélyedésbe, hogy legalább messziről láthassa kicsi madarát. Hogy hallja a hangját, kövesse a tekintetével minden mozdulatát, hogy lássa: igen, még megvan, él, mozog, szól s trillázik, ahogyan a pacsirta, az a lény, aki minden érzékével, minden gondolatával, egész szívével csak neki virágzik, egyedül neki.

S mikor már ott volt, elfogta a bűnös kíváncsiság: ám hadd lássa, milyen hát olyankor, amikor nem sejtí, hogy ő is jelen van?!... Pedig tudhatta, hogy e vétkéért mindenki kegyetlenül bűnhődik; tudhatta például a szép Meluzina tanulságos történetéből.

-123-

Vidovics ritkán látta Mirát a nézőtérrel; csak nagy kérésre hallgatta végig egy-egy nagyobb szerepét, amelyet Mira mindig neki játszott. Ilyenkor is bántotta, hogy a szinpadon kellett látnia, ahol mindenki gyönyörködhetett a mosolygásában s ahol Mira mást mondott, mint amit gondolt. Ezt a zavaró érzést Vidovics soha se tudta teljesen leküzdeni s azért, ha Mira énekelt, rendesen ő is a szinfalak között volt. Itt azt hallhatta tőle, ami csak neki szólt s ami ennek az édes kis leánynak jutott az eszébe, nem pedig valami verselő pimasznak; s ha közben Mira egy párszor kiment a szinpadra, Vidovics ebben csak egy kellemetlen kötelességnek a teljesítését látta, amelybe bele kell törődni, de amelyet megszokni nem lehet.

Ez magyarázza meg, hogy most, amikor hosszabb idő multán a szinpadon pillantotta meg azt, kihez annyi édes emlék fűzte: Mira másnak, újnak tünt föl előtte. A párját várta, aki szenved, mint ő s egy mosolygó, bájos operette-alakot talált, aki igen sokat foglalkozott egy szabad vadászszal. Bánta is ő, hogy mindez komédia! Ez a komédia most rettenetesen izgatta s meg tudta volna fojtani a fajankót, aki úgy kívánta, hogy Lisbeth lenge ruhát öltö s átváltozzék a kék hegyek szellemévé.

-124-

Óh, mennyire nem volt igaza! Sohase volt tündér, aki olyan hosszú és bő pantallóban jelent volna meg a szinpadon, mint a kék hegyek e szemérmes szelleme. És látva Lisbeth-et, azt kellett volna mondania magában: Óh, irigylésreméltó Rip Van Winkle, akit ilyen édes kis asszony vár

haza! Óh, menyecskék gyöngye, óh, feleségek ideálja!

De ingerelte a gondolat, hogy Mira mosolyog, mikor ő szenved s fojtogatni kezdte a féltékenység, a leggonoszabb valamennyi közül, mely ellenséget lát mindenki, mindenben.

Az alávalóságoknak nincs nagyobb mestere, mint ez a hitvány, pici démon. Ő gubancolja össze sok asszony élete fonálát olyan gonoszul, hogy Atropos, türelmetlenségében, hamarabb vágja el az összebogozott szálát, mint hivatása követelné. Ő teszi poltronná a hősöket és silánynyá a félisteneket. Ennek a démonnak minden szava aljasság.

-125-

Vidovicsnak ez a silány kis démon egy igen bolond gondolatot vert a fejébe.

- Vajjon szeret-e igazán? Vajjon nem kacérság volt-e, amit szerelemnek képzeltem? Vajjon nem azért mosolyog-e rám, mert úgy találja, hogy férjnek elég elfogadható vagyok? Aki így tud komédiázni, meglehet, velem is csak komédiát űzött. Hogy szível, elhiszem; de vajjon úgy szeret-e, ahogy én szeretem őt: minden csöpp véremmel, minden gondolatommal, egész lázas lelkeimmel?! Nos, meg fogom tudni, hogy igazán szeret-e!

Eddig soha se jutott eszébe ez az őrülség; most egész éjszaka nem tudott miatta aludni.

S makacsul ismételtette magában:

-126-

- Meg fogom tudni! Igen, meg fogom tudni!

Nos, hát megtudta.

Akkor este megvárta őket, hogy még egy pillanatig hallja Mirának a hangját, de nem ment közelükbe; most már tudta, hogy Lolával nem találkozhatik többé soha. Másnap nem volt szerencséje; csak együtt látta őket. Harmadnap végre leleselkedő helyéről észre vette, hogy Mira egyedül megy be a színházba.

Ide s tova másfél óráig kellett rá várakozni.

Már vagy tíz lépésnyiről látta, amint kilépett a kapun s csöndesen közeledett arra felé, ahol ő, nagy ideje, őrt állott. Elgondolkozva haladt előbbre; nem nézett sehová. Mintha megsoványodott volna. Viseltes fekete ruha volt rajta; kacérság ez is, vagy igazán nem akar tetszeni senkinek?

Egyszerre elébe állott valaki.

A sápadt arcocská koráll-pirosra vált. S mintha, ami élet volt benne, hirtelen mind a szemébe szökött volna.

-127-

Amint megállott, egy önkéntelen mozdulatáról észre lehetett venni, hogy majdnem a karjai közé szaladt a vele szemközt álló hosszú embernek. És Vidovics újra látta a boldogságnak azt a káprázatos mosolyát, melyet e gyönyörű szempárban a jó Isten csak az ő számára fakasztott.

Hogy még kételkedhetett!

- Eljött! Eljött! Eljött! - suttogta Mira. Egyebet nem tudott mondani.

Vidovics olyan sárga volt, mintha vagy húsz esztendeje első segéd lett volna egy nagy droguistaüzletben s azóta most kerül először szabad levegőre.

- El kellett jönnöm, - szólt. - Nem tudtam el nem jönni. Haragszik?

- Nagyon boldog vagyok, - felelt a lány.

- Igazán? Igazán? - dadogott amaz.

Olyan hosszan néztek egymás szemébe, hogy a mellettök elsántikáló öreg úr rájuk bámészkodott. Egy kis paraszt szolgálo pedig, amint futva haladt el közelükben, visszapislantott, vajjon ott vannak-e még? Csak most vették észre, hogy az utca közepén állnak.

-128-

- Nem maradhatunk itt, - szólt Vidovics. - Meglátnak bennünket, pedig senkinek se szabad tudnia, hogy itt vagyok. Jöjjön velem.

- Megyek, - felelt Mira s nem kérdezte, hogy hová vezet.

Természetesnek találta, hogy messzire mennek, minél messzebbre. Már hozzá szokott ezekhez a szentimentális utazásokhoz; egész szerelmi regényük csupa sétából állott.

Vidovics a nagy sétatérre igyekezett, abba a nyilvános parkba, mely a városból a vasúthoz vezet. Úgy gondolkodott, hogy ott a napnak minden órájában találhat egy búvóhelyet, ahol tanuk nélkül mondhatja el, ami a szívéet szorongatja.

A leány nem tudta merre jár; nem is törődött vele. Sejtelve sem volt róla, hogy utóljára megy végig ezeken az utcákon. Alig vette le a szemét kísérlőjéről s nem ügyelt rá, hogy a járókelők utána néznek.

-129-

Az úton csak egy pár szót váltottak, halkán, hogy senki se hallja. Mintha attól tartottak volna, hogy a hangos szó, a közömbös mondat, melyet akárki hallhat, megtöri a szentségét annak, amit gondolnak.

Talán mindössze ennyi volt a beszélgetésök:

- Mikor jött?
- Tegnapelőtt.
- És még csak nem is tudatta, hogy itt van!
- Nem akartam Lolával találkozni. Ha találkoztunk volna, most nem lehetnénk egyedül.
- Mért nem írt?
- Nem akartam papírra tenni, amit gondoltam. És nem tudtam olyat írni, ami akárkinek a kezébe kerülhet. Várta a leveletem?
- Mindennap. És hiába. Soha egy sor se!
- Édes!
- Mit csinált azóta?
- Örültségeket! Folyton lázban vagyok azóta.
- Mondja, hogy szeret. Olyan boldog vagyok, ha mondja!...

-130-

Ez, vagy valami efféle, volt az egész. Mert a szerelmesek mindig ugyanazokat a gyermekességeket, ugyanazokat a hiábavalóságokat beszélnek. A szerelemnek mindössze huszonhat szava van, mint az ábécének huszonhat betűje. De azért ebben a huszonhat szóban benne van minden.

Tíz perc múlva a sétatéren voltak. Letértek a nagy allée-ról, elhaladtak egy sereg labdázó gyermek mellett s végre, a park hátulsó részén, Vidovics megtalálta a szerelmeseknek szánt, elhagyatott helyet.

Az orgona-bokrok közé rejtett padot, ahová leültek, nagy hársfák árnyékolták s közelükben valahol, a legmagasabb ágak egyikén, énekes madár csattogott. Az is olyanforma szándékkal lehetett, mint az a sápadt, suttogó ember odalenn.

-131-

- Mira, édes Mirám, nézzen a szemembe és hallgasson rám.

A lány szót fogadott.

- Ha maga nem szeret engem úgy, mint ahogy én szeretem magát, akkor örülsz az, amit most teszek. Mert akkor, ebben az órában, örökre elveszítem magát s elveszítem még az emlékeimet is, azt a vigasztaló tudatot, hogy akit szeretsz, nem gyűlölettel, nem megvetéssel, hanem jó szívvel gondol rám. Ha nem szeret úgy, mint ahogy én szeretem magát, akkor, ebben az órában, meg fog gyűlölni s ezentúl nem úgy fogok eszébe jutni, ahogy eddig, hanem mindig úgy, ahogy ma, ahogy utóljára látott... Mert, meglehet, utóljára beszélünk egymással, édes kis Mirám, életem, szerelmem!

A lány rémülten tekintett rá. Egy órával előbb még reménye se volt rá, hogy látni fogják egymást. Most, a váratlan viszontlátás órájában, csak egy gondolata volt hogy: újra elveszítheti.

-132-

- Utóljára! Miért? - dadogta inkább, mint kérdezte.

- Mert ez nem tarthat így tovább. Mert ez nem élet. Mert ha nem lehet az enyim, inkább szakadjunk el örökre.

Mira lecsüggesztette a fejét.

- Azért jött, hogy még jobban elszomorítson?

- Azért jöttem, hogy megkérdezzem, amit még nem kérdeztem meg soha. Hogy megkérdezzem: úgy szeret-e engem, ahogy én szeretem magát?

- Azt nem kell kérdeznie.

Vidovics közelebb hajolt a lángoló arcocskához s megfogta Mirának a kezét. Olyan fagyos volt az, mintha a hideg lelte volna a szegény kis leányt.

- Értsen meg jól. Tudom, hogy maga is szeret engem egy kicsit. De nem azt kérdezem. Ahogy én szeretem magát, az más. Nekem nincs csak ez az egy gondolatom. Mindenre képes volnék magáért. Reszketek, ha eszembe jut, hogy elveszíthetem; s hogy az enyém lehessen, lemondanék mindenről, amit ember kedvesnek találhat. Az életemről is, úgy se sokat ér. Maga is így szeret engem?

-133-

A lány a szemébe nézett szerelmesének, úgy felelte:

- Igen. Így szeretem magát.

- Le tudna mondani értem a színpadról? El tudná hagyni értem a családját? Föl tudná áldozni értem egész jövőjét? Meg tudná tenni mindezt?

- Igen. Meg tudnám tenni mindezt.

- Akkor hát bízva rám a sorsát és jöjjön velem.

A lány úgy nézett rá, mint aki nem érti, mit mondtak.

- Azt mondtam, hogy: akkor hát bízsa rám a sorsát és jöjjön velem. Elviszem messzire, ahol senkitől se kell kérdezetnünk, hogy: mi, ketten, egymáshoz valók vagyunk-e?

Most már értette.

- Nem felel?

- Azon gondolkozom, - szólt a lány szomoruan, - hogy ha nem szeret úgy, mint ahogy én szeretem magát, akkor maga a legrosszabb ember a világon.

- Nem hisz bennem?

- És ha ebben a pillanatban csakugyan elkezdenék kételkedni: már késő. Szeretem magát.

- Rám bízod magad? Velem jössz? Mondd! Mondd hát! Te édes, te drága!

- Ha úgy akarod, veled megyek. Tégy az életemmel, amit akarsz. Szeretlek.

Vidovics csókkal melengette a fázékony, hideg kis kezét. Aztán, mert lépéseket hallott, fölkel a padról és hívta a leányt:

- Jöjj hát.

- Most? Még ma?

- Most. Még ma.

- Így, ahogy vagyok?

- Így, ahogy vagy.

- Anélkül, hogy még egyszer látnám őket, anélkül, hogy egy szót szólnék nekik?...

- Két sorból meg fognak tudni mindent.

A lány egy könyörgő pillantással kérdezte:

- Nem lehet másképpen?

- Nem lehet másképpen.

Már alkonyodott s Vidovics sietett. Egy puska lövésnyire voltak a vasuttól, de nem itt akart fölülni a vonatra, hanem a legközelebbi kis állomáson, ahol Mirát még senki se ismeri. Odáig kocsin jó háromnegyed óra s a gyorsvonat nem sokkal később itt lesz.

Kimentek a parkból az állomás elé s onnan egy vasuti szolgát küldött a podgyászáért. A *Nemzeti Szálló* nincs messze a vasuttól; mire a leány, a váróterem asztalán, megírta a búcsuzó sorait, a kocsi már készen várta őket.

- Ezt a levelet kilenc órakor vigye el a színházhoz. Kilenc órakor, egy perccel se előbb. Értette?

- Igenis, értettem, - felelt a szolga.

Hajlott hátú, beteges, öreg ember volt; Mira arra gondolt: vajjon van-e leánya?

Még idejekorán érkeztek meg; vagy tíz percig kellett várniok a vonatra. Mialatt le s föl sétáltak a Perronon, egészen besötétedett.

Mira félig lehunyt szemmel, boldogan hallgatta a fülébe sugott örülségeket s mikor az állomáson csilingelni kezdett a vonat közeledését jelző villamos készülék, föltekintett szerelmesére s azt kérdezte tőle:

- Most már hiszed, ugy-e, hogy szeretlek?

Vidovics szálnalmas mondatokkal válaszolt. Talán soha se volt olyan ostoba, mint életének ezen a nevezetes napján. Mert lehet valaki akármilyen nagy gavallér, elegánsabb, mint a csizmás kandur és diadalokhoz szokott, mint egy alkirály, lehet valaki kemény legény, márványlelkű, mint Don Juan Tenorio: mikor annak a lánynak az ajkáról hallja a szerelem szavát, akiről látni, hogy neki él és miatta fog meghalni, akkor még ez a kivételes valaki is megilletődik, mint ahogy a vaskarú Goetz von Berlichingennek is megremegett a térde az oltári szentség előtt. És ilyenkor nem csoda, ha a kivételes valaki elveszti a fejét.

A vonat berobogott az állomásra. Vidovics karonfogta Mirát, megkereste a vonatvezetőt s kérte a sürgönynyel rendelt külön szakaszt. A kalauz nagy reverenciával nyitotta ki a kupé ajtaját s mialatt besegítette a podgyászt, lopva rátekintett a leányra. Nem volt azon még csak kiskabát se, csak egy közönséges fekete ruha.

- Értem, - szólt magában a tapasztalt vasutas. Visszaadta Vidovicsnak a jegyeit, eltűnt s nem mutatkozott többé.

Pedig bátran mutatkozhatott volna. Míg kifizette a szolgát, aki a podgyászt utánuk hozta, Vidovics észrevette, hogy Mira vacog a hidegtől.

- Fázik? - kérdezte, mikor magukra maradtak.

- Nem, csak fáradt vagyok. Aludni szeretnék.

Vidovics nem felelt, hanem kibontotta a holmiját s elővett egy nagy utazó-plaidet. Aztán kijebb húzta a bársony-divánt, egy kis vánkost tett a vasuti párnákra s bebugyelálta Mirát a plaidbe, mint egy kis gyermeket. Mira ápoltatta magát, lefeküdt s behunyta a szemét.

Vidovics leült mellé a szőnyegre s megfogta a kezét.

- Hová megyünk? - kérdezte Mira egy pár pillanat múlva, de azért nem nyitotta föl a szemét.

- Velencébe, - felelt Vidovics.

- Akkor hát sokáig alhatom, - szólt Mira. - Ugy-e, nem fog felköltetni, ha szépen megkérem?

- Pesten föl kell ébresztenem, mert ott átszállunk egy másik kupéba. Onnan már kényelmesen utazunk.

- Óh, nagyon jól vagyok itt is! Jó éjt, édesem.

- De a kezét itt hagyja a kezemben ugy-e?

-139-

Csak intett, hogy: igen. Egypár perc múlva igazán aludt.

És Vidovics reggeli hat óráig ott ült a szőnyegen.

*

Lola csak este felé kezdett nyugtalankodni. De hamarosan rájött, hogy valami rendkívüli dolognak kellett történnie, mert mióta Berényből eljöttek, Mira sohase ment máshová, csak a színházba; még sétálni se járt. A színháznál pedig csak annyit tudtak róla, hogy a délutáni próbáról egyedül ment ki az utcára s azóta nem volt a színház tájékán. Lolának azonnal eszébe jutott a magányos férfi-alak, aki tegnapelőtt este, előadás után, a színház körül ólalkodott s ez a szivarozó, sötét alak nem ment ki többé a fejből. Mikor késő este megkapta Mira levelét, már meglepőnek se találta a kellemetlen ujságot.

Szó nélkül nyújtotta át a levelet Fröhlichnének; hadd olvassa az is.

Csak ez volt benne.

-140-

„Nem tudok nélküle élni; vele megyek. Kérd meg helyettem atyánkat, hogy bocsássa meg, amit ellene vétettem. Sajnálj s ne gondolj rám gyűlölettel. Aki szégyent hoztam rátok:

Mira.“

Fröhlichné nem tudott hova lenni a kétségbeeséstől.

- Hagyd el, Róza néni, - szólt Lola, - ezen már nem változtatunk semmiféle sápirozással. Sejtettem én ezt régen, de nem akartad hinni. Látod, a híres szerelem! Eszeveszettség és hitványság, punktum!

Fröhlichné nem mert ellentmondani, bár gondolatában pártfogásába vette a szerelmeseket s regényes képzelete már terveket szőtt; hisz a csábító nem rosszlelkű, csak fiatal és könnyelmű s bizony a házassággal is úgy van az ember, hogy jobb későn, mint soha!...

Fröhlichné látott rá példákat, hogy a vagyonos csábító néha nem olyan nagy szerencsétlenség, mint némelyik szegény kérő... Ahol pénz van, ott még minden helyre hozható. Esküvő, családi boldogság, vagyoni és szinpadi diadalok sora - mind e kívánatos dolgok máris szépen elrendeződtek Fröhlichné képzeletében; egy élő álmoskönyv volt ez a derék asszony.

-141-

- Engem már csak az bosszant, - folytatta Lola ridegen, - hogy el se titkolhatjuk a dolgot. Holnap kellett volna először énekelnie *Hoffmann meséi*-t s ezt az előadást itt nagyon kíváncsian várják. Egy hete hirdetik, szó se volt róla, hogy a műsor megváltozik; semmiféle hazugság nem segíthet rajtunk. Holnap este az egész város tele lesz a hírrel.

- Azt fogjuk mondani, hogy haza utazott atyádhoz, aki hirtelen beteg lett.

- Csak legyen, aki elhiggye. Egyelőre jó lenne, ha megkeresnéd a szerepet. Mit van mit tenni, elénekelem próba nélkül is. Még se lesz olyan feltűnő a dolog, mint ha a műsort is meg kell változtatni.

Másnap, korán reggel, átment a színházba, félreszólította impresszárióját s elbeszélte, mi történt. Az igazgatónak szemé-szája elállt a csodálkozástól.

-142-

- A kis Mira! Ugyan ki hitte volna?!

- Az M. betű helyett egy L. betűt kell a szinlapra ragasztani; ennyi az egész.

- S maga ilyen könnyen veszi ezt a históriát?

- Tudok uralkodni magamon. Színésznő vagyok. És pedig igazán, nem addig, míg az első jöttment rám veti a szemét.

- Tudja-e, mi jutott eszembe? Maga olyan jó színésznő, hogy ha egy kicsit utánozza Mirát, senki se veszi észre, hogy nem ő énekel. Szépen el lehetne titkolni az egész esetet. Csupa olyan darabokat adunk, amelyekben nem szerepelnek együtt; s ezekben majd mint Mira, majd mint

Lola lép fel. Maga lesz Giroflé és maga lesz Girofla. No, mit mond hozzá?

- Köszönöm. Ehhez nem vagyok se elég jókedvű, se elég fáradhatatlan. Aztán meg nem akarom sötétebbre festeni a hajam. Egyszer se, soha.

- Igaza van. Kár volna a hajáért.

XIV.

-143-

Két esztendővel azután, hogy Feri úr eltűnt Vásáros-Berényből, Joannovics Terka egy szép tavaszi reggel ezt a levelet kapta Van der Kerkhoven kisasszonytól, aki időközben elhagyta Magyarországot, s ismét a nagyvilágot járta:

Páris, Rue Royale, 3 bis.

Kedves Terkám!

Nem érdemled meg tőlem ezt a primeurt. Az északsarki éjszakák fagyos nyugalmaival dobálsz félre lángoló leveleimet; már kettőre nem válaszoltál s előre tudom, hogy ez is úgy jár, mint az előbbiek. Mais c'est plus fort que moi; el kell mondanom, hogy: a jó Isten engem úgy segítjen, jelen voltam - soha se találnál ki - a Vidovics Ferenc úr esküvőjén.

-144-

Igen, igen: nem álmodol, szóról-szóra igaz. Jelen voltam, láttam, s én soha se hallucinálok.

Hogy mikor, hol s mily eszközök által? Tegnap délelőtt tizenegy órakor, a Madeleine-templomban. Az eszközökről szólván, meg kell vallanom, hogy: nem voltam meghíva s csak véletlenül jutottam hozzá ehhez a váratlan, egyetlen, északsarki látványossághoz.

Előtte való este Lord Beresforddal találkoztam, Bischofsheim bárónénál, a kis Beresforddal, aki három-négy esztendővel ezelőtt attaché volt Bécsben, talán nem is attaché, csak valami hátramoszdító a követségénél; mit tudom én. Nem emlékszel rá? Pedig egy időben nálatok is sokat szerepelt az úrlovas versenyeken. Ő volt az az örült kamasz, akit a versenytérről minden második kedden s minden harmadik csütörtökön hordó-ágyon vittek be a városba. Mert vagy elsőnek jött be, vagy úgy kellett a ló alól kihalászni. Soha anya annyi könnyet nem ontott, mint a Lord Beresford mamája; a huga se óhajtának lenni, mert soha se mehetnék bálba. De szerettem ezt a fiút, mert vakmerő, mint egy sark-utazó s mindig szimpatizáltam az olyan koponyákkal, amelyek keményebbek, mint a patkó.

-145-

Persze, mindjárt Magyarországról kezdtünk beszélgetni. Lord Beresford egészen elérzékenyedett, a mikor Szilas-Almást említettem előtte, olyan örömet okoztam neki, hogy a nyakamba akart borulni. Két legszebb agyarázkódását ott szerezte. Erre fölváltva magasztaltuk a szilas-almási szép napokat, mint Monsieur és Madame Denis a régi jó időket. Egyszerre azt mondja nekem:

- Igaz, nem ismerte maga Vidovicsot?

- Hogy ismertem-e? - feleltem én. - Jobban mint az apámat! (Mindenesetre többször beszéltem veled, mint a Van der Kerkhoven-család bármely tagjával.)

-146-

- Nos hát ennek a Vidovicsnak holnap lesz az esküvője, magától két lépésnyire; ha kihajol az ablakon, végignézhetsz a bevonulást.

És elmondta, hogy ő lesz Vidovicsnak az egyik tanuja; a másik az osztrák-magyar nagykövetség egyik titkára, akit Vidovics hazuról ismer. Más tán nem is lesz jelen a ceremónián.

Nem ugrottam fel meglepetésemben, annyi se tört ki belőlem, hogy: „No, hallja, hallja, hallja!...”, semmit se szóltam Beresfordnak, de másnap reggel már hat órakor fölkeltem s tizenegyig olyan izgatott voltam, amilyen a tulajdon esküvőmön se leszek.

Tehát: igen, megvolt az esküvő. A sekrestyében volt ugyan, de megvolt.

A menyasszonyt nagyon kedvesnek találtam. Sötét utazó ruha volt rajta; igaza van, a mirtust és a narancsvirágot mai napság már csak a szinpadon használja az ember. Egy kicsit lázasnak látszott; talán még csinosabb, mint hajdan. Igaz, hogy akkor nem néztem meg ilyen jól.

-147-

Vidovics kissé ünnepiesnek tűnt fel előttem, de különben elég bátran hajtotta fejét a nyaktiló alá. Egy pár perc és a szegény ember el volt intézve. A pap közömbösen mormogta az áldást; könnyű neki!

A babyt nem hozták el az esküvőre; otthon maradt a dadájával s ezt igen sajnáltam. Azt mondják: fiu s a mamájára hasonlít. Ha Vidovics nem volna olyan emberfaló, ismeretséget kötnék a kis emberkével s akkora Paprika Jancsit vennék neki, mint az Eiffel-torony. Egyszer meglesem a Tuileriákban.

Többet nem irok. Azt akarom, hogy maradjon egy sereg kérdezni valód; így talán egy pár sort mégis csak kicsikarok tőled! Kérdéseidre expressz fog felelni

öreg barát nád:
Emma.

-148-

U. i. Alighanem én is férjhez megyek; kedvet kaptam a kis Haller Mirától. De két jelöltem is van s nem tudok közülök választani. Az egyik Strindberg, a sarkutazó, akinek az arcképét megtalálhatod minden képes ujságban. Nagyszerű fiu; egészséges, mint a poláris levegő, semmi ideg, csupa hajókötél. Hogy tud fölolvadni, barátom! Mennyi jéghegy, iramszarvas és rozmár!... az embernek a hátán végigfut a hideg. Pompás férj lenne belőle nyáron s nem titkolom el, hogy rajongok érte, ez most úgysis divat. De mit érek vele, ha feleségül megyek hozzá? A szerencsétlen mindig elülről kezdi az északi sarkot, mint más ember az ivást, míg egyszer végképpen ott marad. Júniusban már indul. Mintha az északsarki nap fel se kelne, ha Strindberget nem látja. Mit szólsz ehhez? Férjhezmenni, de egyedül élni s néha az ujságokból tudni meg, hogy: nini, nekünk is van férjünk, nem tudom melyik szélességi és hosszúsági fok alatt, - köszönöm, ez nem nekem való mulatság ehhez vidámabb hölgyek kellenek. A másik jelölt tulajdonképpen a papa jelöltje: Heal, a szappan- királyfi. A szappan- király még él, de az ifjabbik Heal még komolyabb férfiú, mint az öreg. Olyan tiszta ész, hogy még huszonnégy esztendő sem volt s az öreg már cégtársává fogadta. Szépnek nem nagyon szép, de rendkívül nyugodt; olyan nyugodt, mint egy propeller- kapitány a szélcsöndben. S én szeretem a nyugodt embereket, akik a színésznőket nem veszik el feleségül, hanem ha álmodoznak, szenderük rózsás ködében olyan szappant látnak maguk előtt, amely egy fél pennyvel olcsóbb minden szappannál a világon. Azt hiszem, legközelebb már mint Mrs. Healnek fogsz írni, de ez még nem bizonyos, mert semmi se bizonyos a földön, mint a Vidovics esete mulatja. Csókol

-149-

E.

Terka eleinte nem akart hinni a szemének; aztán rohant az urához. Ekkora ujság nem férhet bele egy asszonyi kebelbe: meg kell azt osztani valakivel.

-150-

- Jóska! Jóska! Jóska!

Jóska nagyon vigan fogadta a baleset híret. Mindig igen mulattatta, ha valaki megházasodott - még ha a legjobb barátja volt is az illető, - de a Vidovics csatavesztésének különösen örvendett. Tetszett neki, hogy a legbölcsebb is megbotolhatik. S mindjárt melegében tovább adta a hírt.

- No, Schmied úr, rendbe kell hozni a kastélyt, asszony jön a házhoz!

Schmied úr elképpedt s mikor magához tért, eszébe jutott, hogy mindezt megmondta ő előre.

Mikor Sugár Mariska meghallotta, hogy Vidovics mégis csak feleségül vette a kis Haller Mirát, így szólt magában:

- Biz ezt korábban is megtehetette volna! Ha mindjárt ezzel kezdi, sok rossz órától kimélte volna meg azt is, akit szeret, de magamagát is.

Régen nem látta őket, hírt se hallott róluk; a messze földeken járó szerelmesek nem írtak neki se, mint nem írtak senkinek. De azért most is szeretettel, szinte elérzékenyedve gondolt rájuk.

-151-

S elfelejtkezve érem-gyűjteményéről, pár percig elmerengett:

- Vajjon boldogok lesznek-e? Igaz, szeretik egymást, de az élet mindent megőröl, még a szerelmet is. És nagyon sok áldozatot hoztak egymásért, mind a ketten sokat, s ezt az ember, ha örökre eltitkolja is, sohase felejt el. Vajjon, egy pár év múlva, nem jut-e majd eszökbé nemcsak az, amit mindig keresünk, de soha se találunk meg, hanem az is, a mijök megvolt, s amit egymásért elvesztettek? Vajjon milyenek találja új életét az aranykalitba zárt énekes madár? Vajjon nem azt gondolja-e, hogy mégis csak jobb volt az erdőn? Eh, hiszen kis babájok van s mindenből úgy látszik, hogy a boldogság angyala nem jelenik meg sehol, csak a gyermekünk bölcsőjénél!

Nem tetszett neki, hogy Vidovics ilyen későn esküdött meg Mirával.

-152-

- Biz ezt korábban is megtehetette volna! - Ismételtette magában. - Ugyan mire volt jó előbb alaposan elgyötörnie magát is, a leányt is?!... Nem okosabb lett volna mindjárt ezen kezdeni?!...

De aztán eszébe jutott, hogy örök komédiánk a hasonló oktalanságok láncolatából áll. Az ember folyton folyvást bajt csinál magának, bajt csinál annak, akit szeret, - mintha nem volna elég az a baj, amit a természet mér reánk, - aztán újra kezdi az oktalanságokat... s e sok vesződésget, e sok oktalanságot egyetlenegy gyűjtőszóval Életnek nevezi.

Javítások.

Az eredeti szöveg helyesírásán nem változtattunk.

A nyomdai hibákat javítottuk. Ezek listája:

<u>7</u> nem ta-találom	nem találom
<u>30</u> nem láttam....	nem láttam...

68 valói keresetet	válókeresetet
68 Friquet Rózs-	Friquet Rózsi
72 egész világ	egész világ
78 szerelmes szó, sem	szerelmes szót sem
127 tudott mondani,	tudott mondani.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK GIROFLÉ ÉS GIROFLA: REGÉNY (2. KÖTET)

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this

agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work

or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project

Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.